

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Θ'

Δ άνεμος ἦτο νότιος τὸ δὲ τρεχαντήριον ἐπήδα ταχύ, διευθυνόμενον πρὸς τὴν Χίον. Ἄλλὰ καθ' ὅσον ἐπροχώρουν τῆς νυκτὸς αἱ ὥραι, ἠϋξανε δυσαρέστως ἡ ταχύτης τοῦ δρόμου του ὑπὸ τὴν βίαν τοῦ σφοδρουομένου ανέμου.

Οἱ ἔχοντες τὴν πείραν τοῦ Αἰγαίου γνωρίζουν πόσον ὁ νότος ἀποβαίνει ὀχληρὸς ἐπ' αὐτοῦ. Πρώτην τότε φορὰν κατελήφθη ὑπὸ τῆς νόσου τῶν θαλασσοπορούντων. Ἐξηπλωμένος ἐπὶ τῆς πρύμνης ἠσθανόμην ὑπ' ἐμὲ τὸ σκάφος ὑψούμενον καὶ καταπίπτον καὶ ἤκουα τὸν ἄγριον ῥόχθον τῆς θαλάσσης πληττούσης τὰ πλευρά του, τὸν ὀργίλον συριγμὸν τῶν ἀφρίζοντων κυμάτων, τῶν σχοινίων τὸν γογγυσμὸν, καὶ τοῦ πηδαλίου τὸ τρίξιμον. Εἶχα τοὺς ὀφθαλμοὺς κλειστούς, ἀλλὰ δὲν ἐκοιμήθην ὅλην τὴν νύκτα. Τὰ μέλη μου ἦσαν βαρέα, μοῦ ἔλειπε δὲ καὶ δύναμις καὶ θέλησις νὰ τὰ κινήσω. Πολλάκις ἐβράχην ὑπὸ τῶν κυμάτων, ἀλλ' οὔτε νὰ μετατοπίσω ἡδυνάμην, οὔτε συνδρομήν νὰ ἐπικαλεσθῶ.

Περὶ τὸ μεσονύκτιον ἤκουσα τὸν πλοίαρχον λέγοντα πρὸς τὸν πηδαλιούχον, ὅτι ἐὰν δυναμώσῃ περισσότερον ὁ ἄνεμος, θὰ κάμῃ χύσιν. Νὰ κάμῃ χύσιν! Ἐσυλλογίσθην τὰ δύο μου βαρέλια, τὰ ὁποῖα κείμενα ἐπὶ τοῦ σίτου ἦσαν τὰ

προχειρότερα πρὸς θυσίαν. Δι' αὐτῶν ἐσκόπουν νὰ περιπλανηθῶ εἰς Χίον, ὡς πωλητής, μέχρις οὗ φθάσω εἰς τὸν Πύργον μας. Ἄνευ αὐτῶν ἀνετρέπετο τὸ σχέδιόν μου καὶ κατεστρέφετο ἡ ἐλπίς μου. Ἦθελα ν' ἀποτείνω τὸν λόγον πρὸς τὸν πλοίαρχον, νὰ τὸν παρακαλέσω νὰ μοῦ φεισθῆ, τοῦλάχιστον νὰ μὴ ρίψῃ καὶ τὰ δύο εἰς τὴν θάλασσαν, ἀλλ' οὔτε νὰ κινηθῶ εἶχα τὴν δύναμιν οὔτε νὰ λαλήσω. Τὸ δὲ πλοῖον ὑψοῦτο καὶ κατέπιπτε βιαιότερον ἐπὶ τῶν κυμάτων καὶ ἤρχισε νὰ μὲ καταλαμβάνῃ ὁ φόβος μὴ δὲν κινδυνεύωσι τὰ θαρῆλιά μου μόνα.

Εὐτυχῶς οἱ φόβοι μου ἀπεδείχθησαν μάταιοι. Τὸ πλοῖον ἦτο καλόν, ὃ δὲ Καπετὰν Κεφάλας ἐγνώριζε τὴν τέχνην του. Τὴν αὐγὴν ἐλλιμενίζόμεθα ἐντὸς ὀρμίσκου ἀσφαλούς καὶ ἡσύχου, κατὰ τὰ μεσημβρινώτερα τῆς Χίου παράλια.

Ἡ περὶ τὸν ὄρμον παραλία ἦτο καλλιεργημένη ἀλλ' ἀκατοίκητος, ἐπὶ τῶν ὑψωμάτων ὅμως, εἰς ἰκανὴν ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀπόστασιν, ἐν μέσῳ λόφων χλοερῶν, ὃ ἦλιος ἠκτινοβόλει ἐπὶ τῶν λευκῶν οἰκιῶν τριῶν ἢ τεσσάρων μικρῶν χωρίων. Παρὰ δὲ τὸν αἰγιαλὸν ἦτο ἠγκυροβολημένον ἄλλο πλοίαριον, καὶ παρ' αὐτὸ ἐβλέπομεν ἐπὶ τῆς ἀκτῆς περιμένοντας χωρικούς τινας μὲ τὰ ζῶά των.

Γλυκὸ αἶσθημα καὶ ἰσχυρὸν ἡ ἀγάπη τῆς πατρίδος! Ὅτε ἀπὸ τοῦ τρεχαντηρίου εἶδα περὶ ἐμὲ καταπράσινον τὴν φύσιν, καὶ τ' ἀπέχοντα χωρία, καὶ τὴν ἐπὶ τῆς ἄμμου μικρὰν συνάθροισιν, ἡ καρδιά μου ἠυφράνθη. Ἐπανέβλεπα τὴν Χίον, οἱ δὲ χωρικοὶ ἐκεῖνοι ἦσαν συμπατριῶταί μου! Τὸ μικρὸν παρὰ τὴν ἀκτὴν πλοῖον ἔδιδε ζῶην εἰς τὴν πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν μου εἰκόνα καὶ τὸ παρετήρουν μετ' ἐνδομύχου εὐχαριστήσεως, σκεπτόμενος ὅτι δὲν ἦσαν τὰ πάντα καταστροφή καὶ ἐρήμωσις εἰς τὴν νῆσόν μας.

Ἄλλ' ἐντὸς ὀλίγου τὰ αἰσθήματά μου μετεβλήθησαν, καὶ ἠυχήθη νὰ μὴ εὐρίσκετο ἐντὸς τοῦ λιμένος τὸ πλοῖον ἐκεῖνο! Ἦρχετο ἐκ Ψαρῶν μὲ φορτίον σίτου πρὸς πώλησιν, ἡ δὲ σύγχρονος τοῦ τρεχαντηρίου μας ἀφίξις ἐπροκάλεσε ρῆξιν φοβερὰν. Οἱ Ψαριανοὶ δὲν εἶχον τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν νὰ ὑποβληθῶσιν εἰς εἰρηνικὸν συναγωνισμὸν πωλήσεως, ἀλλ' ἤθελον δι' ἀπειλῶν νὰ πείσωσι τὸν πλοίαρχόν μας ν' ἀποπλεύσῃ ἐκ τῆς αὐτοσχεδιασθείσης ἐκείνης ἀγορᾶς, ὅπου εἶχον τῶν πρωτείων τὰ δικαιώματα. Ὁ Κεφάλας ἀφ' ἑτέρου δὲν ἐπέιθετο, ἀλλ' ἐπέμενε διεκδικῶν τὰς ἀρχὰς τοῦ ἐλευθεροῦ ἐμπορίου. Ἀπὸ λόγων ἡ ἕρις ἐκινδύνευε ν' ἀπολήξῃ εἰς ἔργα. Ἐσείοντο γρόνθοι καὶ ἀνεσύροντο μάχαιραι. Δὲν γνωρίζω ὅποιον τέλος ἔλαβεν ἡ ὑπόθεσις, διότι, ἐνῶ εἰσέτι διήρκει ἡ διαμάχη, ἐγὼ ἀποβίβασθεις ἡσύχως μὲ τὰ δύο μου θαρῆλια, ἐσυμφώνησα μεθ' ἑνὸς τῶν παρισταμένων χωρικῶν νὰ φορτώσῃ τὴν πραγματείαν μου ἐπὶ τοῦ ὄνου του, καὶ ἀνεχωρήσαμεν διευθυνόμενοι πρὸς τὸ χωρίον του.

Ὁ ἀγωγιάτης μου, εἰκοσαετῆς περίπου χωρικός, ρωμαλέος, καλόκαρδος καὶ εὐτράπελος, δὲν ἐβράδυνε νὰ προκαλέσῃ καὶ νὰ ἐλκύσῃ τὴν ἐμπιστοσύνην μου. Πρὶν ἔτι προφθάσωμεν εἰς τῆς ὀδοιορίας μας τὸ τέρμα ἐγνώριζα τὰ καθέκαστα τοῦ ταπεινοῦ βίου του, τῷ ἐξεμυστηρέυθη δὲ κ' ἐγὼ τὸ ὄνομα καὶ τὴν καταγωγὴν μου, ἀλλ' ὄχι καὶ τὸν κύριον τῆς ἐπανόδου μου σκοπόν. Τὸν ἐξώρμισα νὰ μὴ φανερώσῃ εἰς κανένα ὅτι εἶμαι Χίος ἐκ τοῦ Κάστρου. Μοῦ τὸ ὑπεσχέθη καὶ ἐτήρησε τὴν ὑπόσχεσίν του, καθ' ὅλην δὲ τὴν διάρκειαν τῆς ἐπὶ τῆς νήσου διατριβῆς μου μ' ἐπροστάτευσε καὶ μοῦ ἐχρησίμευσεν ὡς φίλος ἀληθής. Νέα αὕτη προσθήκη εἰς τὸν ἀριθμὸν τῶν ἀγαθῶν ψυχῶν, τῶν ὁποίων ἡ παρήγορος συμπάθεια μ' ἐλέησε, ἐνό-

σφ διηρχόμην τὴν μακρὰν τοῦ κλαυθμῶνος κοιλάδα.

Ὅτε ἐπλησιάσαμεν εἰς τὸ χωρίον του, ὁ καλὸς Παντελῆς ἀπέθεσε τὰ θαρέλιά μου ἐντὸς πατητηρίου ἡρειπωμένου, εἰς τὴν ἄκραν ἀμπελώνος παρὰ τὸν δρόμον, καὶ μὲ παρήγγειλε νὰ τὸν περιμένω ἔκει, διὰ νὰ ὑπάγῃ πρῶτος ἐκεῖνος μὲ τὸ ζῶόν του καὶ ἐξετάσῃ μὴ εὐρίσκωνται Τούρκοι εἰς τὸ χωρίον. Ἐκάθησα ἐπὶ κορμοῦ ἐλαίας εἰς τοῦ τοίχου τὴν σκιάν καὶ ἐπερίμενα θλέπων τὴν στροφὴν τοῦ δρόμου, ὅθεν ἤλπιζα νὰ προβάλλῃ ἐντὸς ὀλίγου ὁ Παντελῆς ἐπιστρέφων.

Ἦτο ἡσυχία περὶ ἐμὲ ἄκρα καὶ μόνοι οἱ τέττιγες, ἐνθουσιῶντες ὑπὸ τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου, διέκοπτον τῆς ἐξοχῆς τὴν σιωπὴν. Αἰφνης γέλωτες παιδικοὶ ἀντήχησαν πλησίον μου. Ἔστρεψα τὴν κεφαλὴν καὶ εἶδα τέσσαρας μικροὺς χωρικοὺς στυλώνοντας ἐπ' ἐμοῦ περιέργα θλέμματα, ἀλλ' ἅμα οἱ ὀφθαλμοὶ μας ἀπηντήθησαν, ἔφυγον δρομαίως ὀπισθεν τοῦ πατητηρίου. Μετ' ὀλίγα λεπτὰ νέος δρμαθὸς παιδίων παρουσιάζεται ὀπισθὲν μου. Μὲ τὸ δάκτυλον εἰς τὸ στόμα μὲ παρετήρησαν ἔκθαμβα ἐπὶ τινὰς στιγμὰς, καὶ στρέψαντα τὰ νῶτα ἀπεμακρύνθησαν τρέχοντα. Κατόπιν αὐτῶν ἤλθον ἄλλα. Ἦρχισε νὰ μὲ ἀνησυχῇ ἡ ἐξέτασις εἰς τὴν ὁποίαν ἡ νέα γενεὰ τοῦ χωρίου μὲ ὑπέβαλλεν, ἡ δ' ἀνησυχία μου ἐτρέπετο εἰς ἀνυπομονησίαν διὰ τὴν μακρὰν τοῦ Παντελῆ ἀπουσίαν, καὶ ἡ βραδύτης του ἠῤῥαγε τὰς ὑποφίας μου. Ἐπὶ τέλους τὸν εἶδα ἐπιστρέφοντα, ἀλλ' ἀντὶ ὄνου τὸν ἠκολούθει ἕτερος χωρικός.

— Δὲν ἔχει Τούρκους. Ἔλα μαζί ἡ μας, Λουτσῆ.

Ἄνευ πλειοτέρων ἐπεξηγήσεων ἐπῆρεν ἕκαστος τῶν χωρικῶν ἐν θαρέλιον ἐπὶ τοῦ ὄμου του, καὶ εἰσῆλθον οἱ τρεῖς ὁμοῦ εἰς τὸ χωρίον. Εἰς τὸ μέσον αὐτοῦ, ἐντὸς μικρᾶς

πλατείας, εὔρομεν πλῆθος χωρικῶν, οἵτινες ἐπερικύκλωσαν τοὺς δύο ὀδηγούς μου, καὶ ἤρχισε χαμηλῇ τῇ φωνῇ μεταξύ των συζήτησις, ἧτις ἔλαβε διὰ μιᾶς διαστάσεις ζωηρᾶς λογομαχίας.

Ὁ Παντελῆς καὶ ὁ φίλος του ἀπέθεσαν κατὰ γῆς τὰ θαρέλια, ὅπως δώσωσι μεγαλειτέραν ἐλευθερίαν εἰς τὴν γλῶσσαν καὶ τὰς χειρονομίας των, τσαούτη δ' ἦτο ἡ ταχύτης μετὰ τῆς ὁποίας ὄλοι συγχρόνως ἐλάλουν, τσαούτη ἢ χασμφδιά, ὥστε δὲν ἠδυνάμην νὰ ἐννοήσω περὶ τίνας πρόκειται, καίτοι συμπεραίνων ὅτι ὁ λόγος ἦτο περὶ ἐμοῦ.

Ἐπὶ τέλους ἐπῆλθε συνεννόησις ἢ συμβιβασμός, ἀνυψώθησαν ἐκ νέου τὰ θαρέλια ἐπὶ τῶν ὤμων τῶν δύο προστατῶν μου, καὶ διεσχίσασμεν τὴν ἐν τῇ πλατείᾳ συνάθροισιν διευθυνόμενοι πρὸς τοῦ Παντελῆ τὴν κατοικίαν.

— Δὲν μοῦ λέγεις τί τρέχει; τὸν ἠρώτησα, ὅτε ἀπεμακρύνθημεν τοῦ κυκεῶνος ἐκείνου.

— Δὲν εἶναι τίποτε, Λουτσῆ, θὰ τὰ διορθώσωμεν!

Ἡ ἀπάντησις ἦτο λακωνικὴ, ἀλλ' εἶχε τι τὸ καθησυχαστικὸν ὁ τόνος τοῦ χωρικοῦ καὶ ὁ τρόπος δι' οὗ ἐπρόφερε τὸ ὄνομά μου μετὰ τῆς φωνητικῆς τοῦ Κάππα ἀλλοιώσεως. Δὲν ἐζήτησα πλειοτέρας ἐξηγήσεις, ἀλλὰ τὰ πάντα μὲ ἔδιδον νὰ ἐννοήσω ὅτι ἐπλανᾶτο εἰσέτι ὁ φόβος τῶν Τούρκων εἰς τὴν ἀτμοσφαιρᾶν τῆς Χίου.

Ὁ Παντελῆς ἦτο νεόνυμφος, κατεῖχε δὲ μετὰ μόνης τῆς συζύγου του τὴν μικρὰν καλύβην, ὅπου μὲ ἐπρόσφερε φιλοξενίαν, ἀλλὰ μετ' ἀλαζονικοῦ μειδιάματος μοῦ ὑπέδειξεν ὅτι ἐπέπρωτο ν' αὐξήσῃ προσεχῶς τῆς οἰκογενείας του ὁ ἀριθμὸς. Ἡ προσδοκία τῆς τοιαύτης αὐξήσεως οὐδαμῶς ἠλάττωνε τὴν δραστηριότητα τῆς συζύγου του, τῆς καλῆς Παρασκευῆς, ἡ ὁποία μᾶς ἠτοίμασεν ἐντὸς ὀλίγου δειπνον συνιστάμενον ἀπὸ χλωρὰ κουκκία μαγειρευμένα μ'

ἐλαιόλαδον, καὶ ἀπὸ χαδιάρι τὸ ὅποιον κατέβαλα ἐγὼ, ἐγκαινιάσας οὕτω τῶν βαρελίων μου τὸ ἄνοιγμα. Συνεκάθησε καὶ ὁ φίλος τοῦ Παντελῆ καὶ ἐφάγαμεν οἱ τέσσαρες ὡς βασιλεῖς.

Μόλις εἶχομεν ἀπογευθῆ, ὅτε ἡ θύρα ἐκρούσθη.

— Οἱ δημογέροντες θὰ εἶναι! λέγει ὁ Παντελῆς.

Ἦσαν τῷ ὄντι τοῦ χωρίου οἱ δημογέροντες. Εἰσῆλθον κρατοῦντες χονδρὰς ράβδους ἀξέστους, μᾶς ἐκαλησπέρισαν, ἐκάθησαν ἐπὶ τῶν σκαμνίων τὰ ὅποια ἐπρόσφερον ἡ πρόθυμος Παρασκευή, ἐκαθήσαμεν καὶ ἡμεῖς καὶ ἐμένομεν ὅλοι σιωπῶντες. Ἐπερίμενα ἀνυπομόνως ν' ἀρχίσῃ ἡ ὁμιλία, ὅπως ἐννοήσω τί θέλουν, ἀλλ' οὐδεὶς ἐλάλει, αἱ δὲ περὶ ἐμὲ φυσιογνωμίαι δὲν ἐξέφραζον εὐαρέσκειαν. Ἐπὶ τέλους ὁ πρεσβύτερος τῶν δημογερόντων ἔλυσε τὴν σιωπῆν.

— Τί εἶναι τοῦτος πού μᾶς ἔφερες ἐδῶ, Παντελῆ; Φωτιά ἔβαλες ἔς τὸ κεφάλι μας! Καλλίτερα νὰ χαθῆ τοῦτος παρά ὅλοι μας ἐδῶ!

Οἱ λόγοι τοῦ γέροντος μὲ κατεθορύθησαν, ἀλλ' ὁ Παντελῆς ἔλαβε τὸν λόγον ἐνθέρμως ὑπερασπιζόμενός με, εἶπεν ὅτι εἶμαι πτωχὸς νέος ἀπὸ τὴν Ἰκαρίαν ἐρχόμενος, ὅτι θὰ πωλήσω τὴν πραγματείαν μου καὶ θ' ἀναχωρήσω χωρὶς νὰ δλάψω κανένα, ὅτι οἱ Τούρκοι δὲν θὰ μὲ λάβωσιν εἰς σημείωσιν, καὶ ἄλλα πολλὰ ἀλλεπαλλήλως ἐκσφενδονιζόμενα ἀπὸ τὴν εὐστροφον γλώσσάν του. Οἱ δημογέροντες τὸν ἤκουον κινουῦντες τὴν κεφαλὴν ὡς μὴ πειθόμενοι, οὐδ' ἀπεκρίθησαν ἀφοῦ ἔπαυσε λαλῶν, ἀλλ' ἀνεχώρησαν ἐν σιωπῇ μὲ τὸ πρόσωπον σκυθρωπὸν καὶ ἀνήσυχον τὸ βλέμμα.

Τοσοῦτος μὲ κατέλαβε φόβος ὅτι θὰ μὲ παραδώσωσιν εἰς τοὺς Τούρκους, ὥστε συνέλαβα σχεδὸν τὴν ἀπόφασιν ν' ἀφήσω ἐκεῖ τὰ βαρέλιά μου καί, παραιτούμενος τοῦ

σκοποῦ ὅστις μ' ἔφερεν εἰς Χίον, νὰ καταβῶ διὰ νυκτὸς εἰς τὸν ὄρμον, ὅπου ἤλπιζα νὰ εὔρω τὸ τρεχαντήριον καὶ νὰ φύγω. Ἄλλ' ὁ Παντελῆς μὲ καθησύχασε.

— Θὰ τὰ διορθώσωμεν, ἔλεγε. Κοιμήσου ἀπόψε καὶ αὐριον βλέπομεν.

Τὸν ἠρώτησα ἐὰν νομίζῃ καλὸν νὰ προσφέρω ἀνὰ μίαν γλώσσαν χαδιαρίου εἰς τοὺς δημογέροντας.

— Χάρισμα; ἠρώτησε μετὰ θάμβους ὁ Παντελῆς.

— Χάρισμα, ἀπεκρίθην.

— Τότε μὴ φοβᾶσαι, Λουτσῆ. Ἰδικούς σου τοὺς ἔχεις.

Καὶ ἐξέθεσε διὰ μακρῶν τὰ πολιτικά τοῦ χωρίου. Ἡ οὐσία τῆς μακρᾶς του διηγήσεως ἦτο, ὅτι ὑπῆρχον εἰς τὸ χωρίον δύο φατρία ἀντιμαχόμεναι, αἱ ὅποια ὑπερίσχυον, ἐναλλάξ ἐξευμενιζόμεναι τοὺς Τούρκους, ὥστε ἡ μὲν ἐφοβεῖτο διαρκῶς τὴν δέ, καὶ ὅτι ὁ Παντελῆς δὲν ἀνῆκεν εἰς τὴν μερίδα τῶν δημογερόντων οἵτινες μᾶς ἐπεσκέφθησαν, ἀλλ' ὅτι αἱ γλώσσαι τοῦ χαδιαρίου θὰ θαυματουργήσωσιν.

Οἱ λόγοι τοῦ Παντελῆ μοῦ ἔδωκαν θάρρος, ἀλλὰ μοῦ ἔφερον καὶ ὑπνον συγχρόνως. Ἦμην ἀπηυδημένος ἐκ τοῦ ταξειδίου. Ἐπεσα λοιπὸν κατὰ γῆς ἐπὶ τριχίνου σάκκου καὶ ἐντὸς ὀλίγου ἀπεκοιμήθην.

Τὴν πρωτὰν ἀνέτελλε μόλις ὁ ἥλιος, ὅτε οἱ δημογέροντες ἔκρουσαν ἐκ νέου τὴν θύραν καὶ εἰσῆλθον εἰς τὴν καλύβην, σιωπηλοὶ καὶ κατηφεῖς ὡς χθές. Τοὺς εἶχα προλάβει ἐξυπνήσας ἐνωρίς, καὶ ἦσαν ἤδη ἔτοιμοι αἱ γλώσσαι τοῦ χαδιαρίου ἐντὸς λαχανοφύλλων τυλιγμέναι. Ἡ προσφορά μου τοὺς ὑπερηυχαρίστησε καὶ μετεβλήθη διὰ μᾶς τὸ πρὸς ἐμὲ ὕφος των. Μὲ περιεκύκλωσαν μειδιῶντες καὶ θωπεύοντες προστατευτικῶς πῶς τοὺς ὤμους μου.

— Μὴ φοβάσαι, Λουτσῆ. Εἶσαι ἰδικὸς μας ἀνθρωπος. Ἡμεῖς χανόμεθα, καὶ ὄχι σύ.

Μὲ κατέλαβε ἀγανάκτησις καὶ ἀηδία, μολοντί μὲ εἶχε προαναγγεῖλει ὁ Παντελῆς τῆς δωρεᾶς μου τ' ἀποτελέσματα. Χθὲς ἠπειλοῦν νὰ μὲ θυσιάσωσι καὶ σήμερον διὰ μίαν γλῶσσαν χαβιαρίου ἐθυσιάζοντο αὐτοὶ δι' ἐμέ! Ἄλλ' ὑπέκρυφα τὰ αἰσθήματά μου καὶ ἐκφράσας τὴν εὐγνωμοσύνην μου ἐζήτησα τὴν ἄδειαν νὰ πωλήσω. Ἡ ἄδεια μοῦ ἐδόθη καὶ κατασκευάσας ἐκ τοῦ προχείρου πλαστιγγα ἔσθησα τὰ βαρέλιά μου εἰς τὴν πλατεῖαν τοῦ χωρίου.

Τὴν ἐπιούσαν οἱ δημογέροντες μὲ διέταξαν νὰ τοὺς συνοδεύσω εἰς Καταρράκτην, χωρίον ὀλίγας ὥρας ἀπέχον τοῦ ἰδικοῦ των, ὅπου ἤδρευε Τοῦρκος Ἀγᾶς. Ἐχοντες νὰ μεταδῶσιν ἐκεῖ δι' ἄλλας ὑποθέσεις των, ἔκριναν φρόνιμον νὰ μὲ συμπεριλάβωσιν, ὅπως ἐπικυρωθῇ ἡ ἄδεια διαμονῆς μου καὶ προληφθῇ οὕτω πᾶσα ἐνδεχομένη καταγγελία τῆς ἐναντίας φατρίας.

Τὸ μέτρον των τοῦτο ἐσυμβιδιάζετο μὲ τὰ σχέδιά μου, διότι ὁ σκοπὸς μου ἦτο νὰ προχωρήσω πρὸς τὸν Πύργον μας. Οἱ δημογέροντες ὑπεσχέθησαν νὰ ζητήσωσι δι' ἐμέ ἀπὸ τὸν Ἀγᾶν ἄδειαν νὰ περιέλθω τὰ χωρία ὡς πωλητής, ὁ δὲ Παντελῆς προθύμως ἐδέχθη νὰ μὲ συνακολουθήσῃ, ἅμα ἐπιστρέφω φέρων τὴν ἄδειαν. Ἐξεκινήσαμεν λοιπόν, οἱ μὲν δημογέροντες ἐπὶ τῶν ὄνων των, ἐγὼ δὲ πεζός, καὶ ἐφθάσαμεν εἰς Καταρράκτην ἐνώπιον τῆς κατοικίας τοῦ Ἀγᾶ, ὅπου ἐκεῖνοι ἀνέβησαν ἀφήσαντες ἐμὲ κάτω φύλακα τῶν ζώων των.

Ἐνῶ ἐπερίμενα κρατῶν τοὺς ὄνους, βλέπω πλησιάζοντα Τοῦρκον ὠπλισμένον ἀπὸ κεφαλῆς μέχρι ποδῶν. Δὲν εἶχα ἴδει ἐκ τοῦ πλησίον Τοῦρκον, ἀφ' ἧς ἡμέρας ἐγκα-

τελείψαμεν τὴν ἐν Χίῳ οἰκίαν μας, οὔτε μακρόθεν, ὅστερον ἀπὸ τοὺς τέσσαρας ἐκείνους τῶν ὁποίων οἱ τουφεκισμοὶ συνώδευσαν τὴν ἐκ τῆς νήσου φυγὴν μας. Ἡ θεὰ τοῦ πλησιάζοντος ὀπλοφόρου ἀνεκάλεσε διὰ μίας εἰς τὴν μνήμην μου τὴν μακρὰν ἀγωνίαν τοῦ διωγμοῦ, καὶ τὴν ἐν Σμύρῃν ζωὴν, καὶ τῆς Ἀνδριάνας τὸν θάνατον. Μοῦ ἤλθον ὄλα συγχρόνως εἰς τὸν νοῦν, καθὼς εἰς πνιγομένου τὴν μνήμην συσφίγγονται ἀλλεπάλληλοι αἱ συσσωρευμέναι τῆς ζωῆς του ἀναμνήσεις. Μ' ἐκυρίευσε διπλοῦν αἴσθημα μίσους καὶ φόβου, καὶ ἔβλεπα ἀκίνητος τὸν ἄγριον ἐκεῖνον Τοῦρκον ἐρχόμενον πρὸς ἐμέ. Μοῦ ἀπηθύθουν ἀποτόμως ἐρώτησιν, τὴν ὁποίαν δὲν ἐνόησα, καὶ δὲν ἀπεκρίθην. Ἐξετόξευσε βλέμμα ὀργίλον καὶ ὕβριν αἰσχροὴν καὶ εἰσηλθεν ἐντὸς τῆς οἰκίας. Δὲν ἐπανεῖδα εὐτυχῶς τὴν ἀπεχθῆ μορφήν του!

Ἄλλ' ἡ ὥρα παρήρχετο καὶ ἀνυπομόνουν περιμένων τοὺς δημογέροντας. Ἐπὶ τέλους κατέβησαν, ἀλλὰ δὲν ἦσαν μόνοι. Τοὺς συνοδεύουν εἰς Τοῦρκος, εἷς ἱερεὺς καὶ χωρικός τις νέος. Τοὺς εἶχομεν συνοδοιπόρους καὶ τοὺς τρεῖς εἰς τὴν ἐπιστροφὴν μας. Ὁ ἱερεὺς καὶ ὁ Τοῦρκος ἐπρομηθεύθησαν ζῶα ἐντὸς τοῦ χωρίου, ὁ δὲ νέος χωρικός κ' ἐγὼ ἐβαδίζομεν πεζοί.

Ἦθελα νὰ ἐρωτήσω τί ἀπέγεινε περὶ ἐμοῦ καὶ διατί ἠὔξησεν ἡ συνοδία μας, ἀλλ' ἡ παρουσία τοῦ Τοῦρκου ἔφραττε τὴν γλῶσάν μου. Ὠνομάζετο οὗτος Μουλᾶ Μουσταφᾶς, ἦτο δ' ἐκ Κρήτης καὶ ἐλάλει Ἑλληνιστί, ἀλλὰ πολλὰ δὲν ἔλεγε, μὴ θέλων, Τοῦρκος αὐτός, νὰ δώσῃ θάρρος εἰς τοὺς λοιπούς, οἵτινες τὸν ἠκολούθουν κατὰ σειράν, ἐπὶ τοῦ ὄνου του ἑκαστος.

Ἐγὼ, κατὰ διαταγὴν τῶν δημογερόντων, ἐβάδιζα, δίκην ὑπηρετοῦ, παρὰ τὸν ὄνον του. Ἄπαξ μόνον μεῦ ἀ-

πηύθυνεν ὁ Μουλαῖς τὸν λόγον. Παρὰ τὸν δρόμον παρετήρησε τάφρον πλήρη ἀνθέων ἀγρίων καὶ μὲ διέταξε νὰ τοῦ κόψω ἐν ἑξ' αὐτῶν, δακτυλοδεικτῶν καὶ λέγων τὴν Τουρκικὴν ὀνομασίαν του. Μὴ ἐννοήσας ἀκριβῶς ὁποῖον τὸ ζητούμενον, ἔκοψα διάφορα ἐκ τῆς τάφρου ἄνθη καὶ τρέξας, ὅπως προφθάσω τὴν προχωρήσασαν συνοδίαν, προσέφερα ταπεινῶς τὴν ἀνθοδέσμη μου. Ἄτυχῶς δὲν περιεῖχεν αὐτὴ τὸ ἐλκύσαν τοῦ Μουλαῖ τὴν προσοχὴν.

— Δὲν εἶναι ἐκεῖνο ὁποῦ σοῦ εἶπα, μωρέ. Ἄπο τοῦ ἐρχεσαι;

— Ἄπο τὴν Ἰκαρίαν.

— Διὰ τοῦτο εἶσαι κουτός. Δὲν εἶσαι Χιώτης.

Ὁ κολακευτικὸς διὰ τὴν πατρίδα μου ὑπαινιγμὸς μ' ἐπαρηγόρησε διὰ τὴν περὶ τοῦ ἀτόμου μου ιδέαν τοῦ Τούρκου, ἀλλὰ πρὸ πάντων μὲ ηὐχαρίστησεν ἡ ἀπροσδόκητος ἡμερότης τοῦ ἤθους του.

Ἄφοῦ ἐφθάσαμεν εἰς τὸ χωρίον ἔμαθα διὰ τί ἤλθε μεθ' ἡμῶν ὁ Μουλαῖς. Ἦθελε διὰ τῆς βίας νὰ νυμφεύσῃ τὸν νέον ὅστις μᾶς συνώδευε μετὰ χωρικῆς, τῆς ὁποίας εἶχεν ὡς φαίνεται λόγους ὁ Μουλαῖ Μουσταφᾶς ν' ἀναλάβῃ τὴν προστασίαν. Ὁ νέος ἀρνούμενος ἐφυλακίσθη, καὶ ἠθέλησαν οἱ δημογέροντες νὰ ἐπέμβωσιν, ἀλλ' ὁ Ἄγᾶς ἀπεφάνθη ὑπὲρ τοῦ συνοικεσίου, καὶ ἤρχετο ὁ Μουλαῖς μετὰ τοῦ δυστυχοῦς γαμβροῦ καὶ τοῦ ἱερέως πρὸς τέλεσιν τοῦ γάμου. Κυβέρνησις πατρικὴ, μὰ τὴν ἀλήθειαν! Ἄλλ' ὅπως δήποτε τὸ πράγμα ἐνέφαινε πρόοδον. Οὔτε ἡ μάχαιρα ἔλυσε τὸ ζήτημα, οὔτε ἐκλείσθη εἰς χαρέμιον ἡ νέα. Ἦτο ἀγαθὸς ἄνθρωπος ὁ Μουλαῖς. Τὰ τοῦ Καίσαρος τῷ Καίσαρι!

Περὶ ἐμοῦ ἐν τούτοις τί ἀπεφασίσθη; Ἐπληροφορήθη ὅτι ὀφείλω νὰ μεταβῶ εἰς Θολὸν Ποτάμι πρὸς ἀπόκτη-

σιν τῆς ζητουμένης ἀδείας. Ἐκεῖ ἦτο ἡ ἔδρα τοῦ μεγάλου Ἄγᾶ, εἶχον δὲ νὰ μεταβῶσι πρὸς ἐπίσκεψίν του μετὰ δύο ἡμέρας οἱ δημογέροντες.

Μετὰ δύο λοιπὸν ἡμέρας ἐξεστρατεύσαμεν ἐκ νέου. Τὴν φορὰν ταύτην ἡ συνοδία ἦτο μεγαλειτέρα, διότι οἱ δημογέροντες ἔφερον φόρτωμα οἴνου, δῶρον εἰς τὸν Ἄγᾶν, ἐγὼ δὲ εἶχα σύντροφον καὶ συνοδοιπόρον τὸν καλὸν Παντελῆν, σύροντα ὀπισθὲν τοῦ τὸν ὄνον του φορτωμένον μὲ τὸ ἐν τῶν βαρελίων μου. Τὸ ἄλλο, τὸ ὁποῖον εἶχεν ἤδη κατὰ τὸ ἡμῖσι κενωθῆ, ἔμεινεν εἰς τὸ χωρίον, ὡς παρακαταθήκη, ὑπὸ τὴν φύλαξιν τῆς Παρασκευῆς.

Μετὰ πέντε περίπου ὥρῶν ὁδοιπορίαν ἐφθάσαμεν εἰς Θολὸν Ποτάμι, ἀλλ' ὁ προβλεπτικὸς Παντελῆς δὲν ἐνέκρινε νὰ φέρωμεν τὸ χαβιάρι ὑπὸ τοὺς ὀφθαλμούς καὶ τὴν ρίνα τοῦ Ἄγᾶ ἢ τῶν περὶ αὐτὸν Τούρκων, καὶ ἔμεινε μὲ τὸ ζῶν του ἔξω τοῦ χωρίου, εἰς ἐξοχικὴν καλύβην χωρικοῦ γνωστοῦ του, ὅπου ἐσυμφωνήσαμεν νὰ μὲ περιμείνῃ. Ἐγὼ δὲ ἀκολουθῶν τοὺς δημογέροντας εἰσῆλθα ἐντὸς τῆς κωμοπόλεως.

Φρίκη μὲ κατέλαβεν ἅμα εἰσεχώρησα εἰς τὰς στενάς ὁδοὺς τῆς, καὶ εἶδα τὰ σημεῖα τῆς ἐκεῖθεν διαβάσεως τῶν Τούρκων. Πρώτην τότε φορὰν ἔδλεπα τῆς καταστροφῆς τ' ἀποτελέσματα. Ἔως τότε ἔφευγα πρὸ αὐτῆς καὶ ἤσθανόμην ὀπισθὲν μου ἐνσκήπτουσαν τὴν θύελλαν, ἀλλὰ δὲν εἶχα εἰσέτι ἀκολουθήσει τὰ ἴχνη τῆς.

Ἔτος σχεδὸν εἶχε παρέλθει ἀφ' ὅτου ἐπάτησαν τὸ Θολὸν Ποτάμι οἱ Τούρκοι, ἀλλ' ἐφαίνετο νωπὸς ἔτι ὁ ὄλεθρος. Ἄπο τὰς θύρας καὶ τὰ παράθυρα τῶν πλείστων οἰκιῶν ἔλειπον ἢ ἐκρέμαντο ἡμίθραυστα τὰ φύλλα, πολλοῦ δὲ εἰς τοὺς τοίχους ἔμενε τῶν σφαιρῶν ἢ σφραγῆς ἢ τῆς πυρκαϊᾶς τὸ ἀπαίσιον μελάνωμα. Ἦτο ἓνα κατε-

στραμμένον ἐξώστην ἔθαφε τὸν λευκὸν εἰσέτι τοῖχον ἢ ροὴ χυθέντων αἱμάτων. Τίς οἶδεν ὅποια σκηνὴ διωγμοῦ καὶ σφαγῆς ἐτελέσθη ἐπὶ τοῦ ἐξώστου ἐκείνου!

Μεταξὺ τῶν ἠρειπωμένων ἢ κενῶν οἰκιῶν ἦσαν καὶ τινες, τῶν ὁποίων οἱ ἐναπομείναντες κάτοικοι ἐπροσπάθησαν νὰ ἐπισκευάσωσι τὰς ζῆμίας, ἀλλ' ἡ ὄλη τοῦ χωρίου ἄποψις ἐμαρτύρει τρανῶς ὅποῖος θρῆνος ἐγένετο ἐντὸς αὐτοῦ, καὶ ἦτο ἐξήγησις ἱκανὴ τοῦ ἐνώπιον τῶν Τούρκων δέους τῶν πτωχῶν δημογερόντων μου. Τὸ ἰδικόν των χωρίον εἶχε διαμείνει μέχρι τοῦδε σῶον, ἀλλὰ πῶς ἠδύνατο οἱ δυστυχεῖς νὰ εἶναι καὶ περὶ τοῦ μέλλοντος ἤσυχου; Μὴ τὸ Θολὸν Ποτάμι δὲν εἶχε διαφύγει ἐπίσης τὴν πρώτην τῶν Τούρκων προσβολήν; Ὅτε πρὸ δύο ἐτῶν εἶχον ἐπιπέσει κατὰ τῆς νήσου καὶ τὴν ἐξωλόθρευσαν ὄλην, ἠλέησαν ἢ ἐλησμονήσαν τὴν μεσημβρινὴν ταύτην ἄκραν τῆς, οἱ δὲ χωρικοὶ ἐνόμισαν ὅτι ὁ κίνδυνος παρήλαθε πλέον, ὅτι ἐκορέσθησαν οἱ σφαγεῖς ἀρκούντως καὶ ὅτι ἡ νήσος ἐπλήρωσεν ἤδη ἱκανῶς τὸν φόρον τοῦ αἵματος. Ἀλλ' ἠπατώντο οἰκτρῶς. Ὅτε τοῦ Κανάρη τὸ πῦρ ἐξεδίκησε τὰ πρῶτα τῆς Χίου δεινά, καὶ ἀντεβόησε καθ' ὄλον τὸ πέλαγος ὁ κρότος τῆς ἀναφλεχθείσης ναυαρχίδος, ἡ δὲ θάλασσα ἐκαλύφθη ὑπὸ πτωμάτων καὶ ὁ Καπετὰν Πασᾶς ἐξεψύχησεν ἡμίκαυστος ἐπὶ τῆς ἀκτῆς, ἐξεμάνησαν ἐκ νέου οἱ Τούρκοι καὶ ἐξεστράτευσαν παμπληθεῖς κατὰ τῶν ἀόπλων Μαστιχοχωριτῶν, θάψαντες καὶ πάλιν μέχρι τῆς λαβῆς εἰς αἷμα ἀθῶον τὰ ξίφη των.

Ὅτε ἐφθάσαμεν πρὸ τῆς κατοικίας τοῦ Μεγάλου Ἀγαῖ, οἱ δημογέροντες εἰσῆλθον ἐντὸς αὐτῆς, ἐγὼ δ' ἔμεινα εἰς τὸν δρόμον, καθὼς καὶ εἰς Καταρράκτην, περιμένων καὶ ἀναλογιζόμενος ὅσα εἶδα, πρὸ πάντων δὲ τὰ αἵματα ἐκείνα ἐπὶ τοῦ τοίχου ὑπὸ τὸν ἐξώστην.

Μετ' ὀλίγον μ' ἔκραξαν καὶ ἀνέβην εἰς τὴν αἴθουσαν, ὅπου ἐκάθητο ὁ Ἀγᾶς. Ἀριστερόθεν καὶ δεξιόθεν του παρεκάθητο ἄλλοι Τούρκοι, σύμβουλοι καὶ πάρεδροί του, εἰς δὲ τὰς ἄκρας τοῦ θαλάμου, παρὰ τὴν θύραν ἴσαντο ἄρθοι οἱ δημογέροντες καὶ ἄλλοι τινὲς Χριστιανοί.

Ἐκλίνα ταπεινῶς τὸν αὐχένα ἐνώπιον τοῦ μεγαλείου τοῦ Ἀγαῖ. Μὲ ἠρώτησε διὰ τοῦ διερμηνεύς πόθεν ἔρχομαι;

— Ἀπὸ τὴν Ἰκαρίαν.

— Πῶς ἦλθον;

— Μὲ πλοιάριον.

— Πότε;

— Πρὸ τεσσάρων ἡμερῶν.

— Τί θέλω;

— Ἀδειαν νὰ πωλήσω εἰς τὰ χωρία τὴν πραγματείαν μου.

Ἐκεῖ Ἀράπης ὀπλοφόρος πλησιάζει τὸν Ἀγαῖν μὲ τὴν χεῖραν ἐπὶ τοῦ στήθους καὶ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὸ ἔδαφος.

— Ἀγαῖ μου, λέγει, ὁ νέος αὐτὸς φορεῖ ὑποδήματα φραγκικὰ καὶ θὰ εἶναι κατάσκοπος.

Καὶ δεικνύει διὰ τῆς μαύρης χειρὸς του τοὺς πόδας μου. Ἐστράφησαν πρὸς αὐτοὺς οἱ ὀφθαλμοὶ ὄλοι καὶ τὰ ἰδικὰ μου συγχρόνως βλέμματα. Πραγματικῶς δὲν ἦσαν χωρικοῦ ὑπόδεσις αἱ ἐμβάδες μου. Τὰς ἠγόρασα εἰς Τήνον καὶ ἔκοφα τὰ πτερά ὅπου αἱ ταινίαι ἐδέγοντο, νομίσας ὅτι ἤρκει τσαούτη προφύλαξις. Δὲν προεῖδα ὁ ἄθλιος ὅτι τὸ σχῆμά των ἠδύνατο νὰ μὲ προδώσῃ, ἀλλ' οὐδὲ μοῦ εἶχεν ἔλθει εἰς τὸν νοῦ ὅτι ἤθελα ποτὲ ἐκληφθῆ ὡς κατάσκοπος.

— Βάλετέ τον εἰς τὴν φυλακὴν, διέταξεν ὁ Ἀγᾶς.

Μὲ ἤρπασεν ἀμέσως ὁ Ἀράπης ἀπὸ τὸν βραχίονα καὶ προτοῦ προφθάσω νὰ εἴπω λέξιν, ἄνευ οὐδεμιᾶς πε-

ραιτέρω ἐξετάσεως πρὸς ἐξακρίθωσιν τῶν ὑποψιῶν, τὰς ὁποίας τὰ κατηραμένα μου ὑποδήματα προεκάλεσαν, μὲ ὀδηγεῖ εἰς στενὸν δωμάτιον ἡμιφωτιζόμενον ὑπὸ μικροῦ φεγγίτου, μὲ ὠθεῖ διαίως ἀπὸ τῶν ὤμων καὶ μὲ κλείει ἐντὸς αὐτοῦ.

Ταῦτα πάντα ἔγειναν διὰ μιᾶς, τοσοῦτον ταχέως, τοσοῦτον ἀπροσδοκῆτως, ὥστε ἤμην ὡς ζαλισμένος, ὅτε εὐρέθην ἐντὸς τῆς φυλακῆς. Δὲν ἤξευρα τί μοῦ γίνεται. Ἦσθανόμην εἰσέτι ἐπὶ τῶν ὤμων καὶ τοῦ θραχίονος τὰς θαρείας τοῦ Ἀράπη χειρας, ἤκουα τὴν ὀργίλην προσταγὴν τοῦ Ἀγαῖ νὰ μὲ θάλωσιν εἰς τὴν φυλακὴν, ἐνθυμούμην τὸ ἐργαστήριον καὶ τὸ πρόσωπον τοῦ Τηνίου ὑποδηματοποιοῦ, ἐντὸς δὲ τοῦ σκότους τῆς φυλακῆς ἐνόμισα κατὰ πρῶτον ὅτι ὄνειρεύομαι.

Ἄμα οἱ ὀφθαλμοὶ μου συνείθισαν τὸ σκότος, εἶδα ὅτι δὲν ἤμην μόνος ἐκεῖ. Δύο χωρικοὶ ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Μὲ παρηγόρησεν ἡ θεὰ των. Ὑπάρχουν στιγμαὶ καθ' ἃς ὁ ἄνθρωπος ἐπιζητεῖ τὴν ἐρημίαν, ἀλλ' ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ θέλει καὶ ἐπιθυμεῖ τὴν κοινωνίαν τῶν ὁμοίων του.

Ἦσαν πατὴρ καὶ υἱὸς οἱ δύο φυλακισμένοι, τὸ δ' ἐγκλημά των ἦτο ἡ πώλησις μαστίχης. Διότι τὸ ἥμισυ περίπου τοῦ ὄλου προϊόντος τῆς νήσου ἐκρατεῖτο, ὡς γνωστόν, διὰ τὰ χαρέμια τοῦ Σουλτάνου, δὲν ἐπετρέπετο δὲ εἰς τοὺς χωρικοὺς νὰ πωλήσωσι τὸ ἐπίλοιπον εἰμὴ εἰς μόνον τὸν Ἀγαῖ, ὅστις ὠρίζε μόνος του τὴν τιμὴν τῆς μαστίχης καὶ τὴν ἐπλήρωνεν ὅπως καὶ ὁπότε ἤθελεν.

Ὁ γέρων μὲ ὠμίλησε πρῶτος ἐρωτῶν τίς εἶμαι καὶ διατί ἐφυλακίσθην, καὶ διηγήθη αὐτόκλητος τὴν ἱστορίαν του. Ὁ νέος δὲν ἐλάλει, ἀλλ' ἔκλαιε σιωπηλῶς· ἔκλαιεν, ὁ δὲ γέρων, κρατῶν τοῦ υἱοῦ του τὴν χεῖρα, διέκοπτε συ-

χνάκις τὴν πρὸς ἐμὲ ὁμίλιαν, διὰ νὰ ἀποτείνῃ πρὸς ἐκεῖνον λόγους ἐνθαρρύνσεως καὶ παρηγορίας.

Ἡ θεὰ τῶν δύο ἐκείνων ἐκλόνησε τὴν καρδίαν μου. Ἐνθυμήθην τὸν πατέρα μου καὶ τὸν ἔρημον εἰς Σπέτσας τάφον του, ἐνθυμήθην τὴν μητέρα καὶ τὰς ἀδελφάς μου περιμενούσας εἰς Τῆνον τὴν ἐπιστροφὴν μου, καὶ ἀνῆλθεν εἰς τοὺς ὀφθαλμοὺς ἡ πλημμύρα τῆς λύπης μου, καὶ μὲ κατέλαβε θρήνος καὶ κοπετός, καὶ ἔχυσα πύρινα δάκρυα. Ἐφοβούμην τοὺς Τούρκους! Καθὼς μ' ἐφυλάκισαν ἀνεξετάστως ὡς κατάσκοπον, ἠδύναντο ἐπίσης καὶ νὰ μὲ καταδικάσωσι. Τί ἦτο δι' αὐτοὺς ἐνὸς Χριστιανοῦ ἡ ζωὴ; Ἡ δυστυχῆς μου μήτηρ εἶχε δίκαιον νὰ μὲ ἀποτρέπῃ. Διατί νὰ ἔλθω εἰς Χίον;

Πρὸς τὸ ἐσπέρας μᾶς ἔδωκαν ἐλαίας καὶ ἄρτον, μετ' ὀλίγον δὲ ὁ Ἀράπης ἔλθων μ' ἐξήγαγε τῆς φυλακῆς καὶ μ' ἔφερεν εἰς σκιάδα ἐντὸς τοῦ κήπου, ὅπου πέριξ τραπέζης χαμηλῆς, φορτωμένης ἀπὸ ὀπώρας ποικίλας, ἐκάθηντο ἐπὶ ταπήτων τρεῖς Τούρκοι καὶ δύο Χριστιανοί. Μεταξὺ τῶν πρῶτων ἀνεγνώρισα τὸν Μουῶλ Μουσταφᾶν, ἡ δὲ θεὰ του μοῦ ἔδωκε θάρρος, διότι ὁ ἄνθρωπος δὲν μοῦ ἐφάνη κακὸς κατὰ τὴν τελευταίαν συνοδοιπορίαν μας.

Ἦρχισαν ἐκ νέου νὰ μ' ἐξετάζωσι τίς εἶμαι καὶ πόθεν καὶ τί θέλω; Ἐπανελάμβανα δὲ τὰς ἀποκρίσεις τῆς πρῶτας. Πρὸς ἐπικύρωσιν τῶν λόγων μου ἠθέλησα νὰ ἐπικαλεσθῶ τοῦ Μουῶλ τὴν μαρτυρίαν.

— Ἀγαῖ μου, δὲν μὲ εἶδες...

Ὁ Μουῶλς ἔστρεφεν ἀπ' ἐμοῦ τὸ πρόσωπον, καὶ ἐνόησα ὅτι δὲν θέλει νὰ μὲ δώσῃ γνωριμίαν. Ἠθέλησα ν' ἀλλάξω ὁμίλιαν, ἀλλὰ περιεπλέχθη, ἡ δὲ σύγχυσις μου ἐπεσφράγισε τὴν ἰδέαν τὴν ὁποίαν περὶ ἐμοῦ συνέλαβε τῆς νέας χωρικῆς ὁ προστάτης, ἀφ' ἧς στιγμῆς δὲν ἐξε-

τέλεσα ὡς ἔπρεπε τὸ περὶ τοῦ ἄνθους πρόσταγμά του.

— Φίλοι μου, εἶπε Τουρκιστί πρὸς τοὺς συνδαιτυμόνας του. Δὲν εἶναι διὰ κατάσκοπος τὸ ἀνθρωπάριον τοῦτο. Δὲν τὰ ἔχει σωστά. Εἶναι κουτὸς ὁ δυστυχής!

Καὶ ἐξηκολούθησε ταπεινότερα τῇ φωνῇ μεταξὺ των ὁ περὶ ἐμοῦ λόγος, ἀλλὰ δὲν ἤκουα τί ἔλεγον.

Ἄρα ἡ ἀράπη μ' ἔσυρεν ἔξω τῆς σκιάδος καὶ με' ὠδήγησε πάλιν εἰς τὴν φυλακὴν.

Δὲν ἦτο ἐκ τῶν καλλιτέρων νυκτῶν μου ἐκείνη, οὔτε ἡ ἐπομένη, ἀναγνώστὰ μου.

Τὴν ἐπιούσαν ἀπήχθησαν τῆς φυλακῆς οἱ δύο χωρικοὶ καὶ δὲν ἐπέστρεψαν, ἔμεινα δ' ἐντὸς αὐτῆς μόνος καὶ ἔρημος, μετρῶν τὰς ὥρας καὶ ἐλεινολογῶν τὴν τύχην μου, καὶ συλλογιζόμενος τί ἄρα ν' ἀπέγεινεν ὁ Παντελής καὶ ὁ ὄνος του.

Τὴν ἐπομένην πρωΐαν με' ὠδήγησε πάλιν ὁ Ἀράπης ἐνώπιον τοῦ Ἀγᾶ. Ἐβάδιζα περίλυπος καὶ καταβεβλημένος. Μία μόνη μοῦ ἔμενεν ἐλπίς, ἡ ὑπόληψίς μου ὡς πτωχοῦ τὸ πνεῦμα, καὶ ἤμην ἀποφασισμένος νὰ τὴν ἐκμεταλλευθῶ ὡς τελευταίαν σανίδα σωτηρίας. Ὁ Ἀγᾶς ἐκάθητο ροφῶν τὸν ναργιλὲν του. Ὁ διεριμηνεὺς ἴστατο πλησίον του με' τὰς χεῖρας ἐσταυρωμένας ἐπὶ τοῦ στήθους.

— Προσκύνησε τὸν Ἀγᾶν, εἶπε. Σοῦ δίδει τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλ' ἐπὶ ὄρω νὰ ὑπάγῃς πρὸς τὴν χώραν, ὄχι πρὸς τὰ χωρία, ὅθεν ἦλθες.

Ἔσκυφα καὶ ἐφίλησα τὴν ἄκραν τοῦ κρασπέδου τοῦ Ἀγᾶ καὶ ὑπεχώρησα δῆματά τινα. Ἄλλ' ἐσυλλογίσθη τὸν Παντελὴν καὶ τὰ θαρέλιά μου καὶ τὸν ὄρμον, ὅπου ἤλπιζα νὰ εὔρω τὸ μέσον τῆς εἰς Τήνον ἐπιστροφῆς.

— Τί χάσκει ἐκεῖ; ἠρώτησεν ὁ Ἀγᾶς.

— Ἀγᾶ μου, εἶπα, ἀφήκα τὸ ὑποκάμισόν μου εἰς τὸ χωρὶον καὶ πρέπει νὰ ὑπάγω νὰ τὸ πάρω.

Δὲν ἐνόησεν ὁ Τοῦρκος τί λέγω καὶ ἠρώτησε τὸν διεριμηνέα. Ἐκάγχασεν, ὅτε τῷ ἐξηγήθη ἡ αἴτησίς μου.

— Καλά, εἶπε, καλά. Σοῦ τὸ φέρουν τὸ ὑποκάμισόν σου, ἀλλὰ σὺ νὰ ὑπάγῃς πρὸς τὴν χώραν.

Ἐπροσκύνησα καὶ ἀπεσύρθη. Εἰς τὴν θύραν μ' ἐπερίμενεν ὁ Ἀράπης, προτείνων ἀγερώχως τὴν παλάμην.

— Τὰ χαφιάτικα, εἶπεν!

Εἶχα λησμονήσει ὅτι οἱ φυλακισθέντες ὑπόκεινται εἰς τοῦ φόρου τούτου τὴν ἀπότισιν. Ἐξήγαγα τοῦ κόλπου μου τὸ σακκούλιον ἐντὸς τοῦ ὁποίου εἶχα ὀλίγα γρόσια, τὸ προῖόν τῆς ἔως τότε πωλήσεως ἐκ τοῦ χαδιαρίου μου, καὶ ἤρχισα νὰ λύω τοὺς κόμβους μετὰ προφανοῦς δυσασκεΐας. Ἄλλ' οἱ κόμβοι ἦσαν πολλοὶ καὶ περιπεπλεγμένοι, οἱ δὲ δάκτυλοί μου δὲν ἔσπευδον εἰς τοῦ ἐμπλέγματος τὴν λύσιν. Ἐχασε τὴν ὑπομονὴν ὁ Ἀράπης, ἡ μ' ἐλέησεν ἴσως, καὶ ὑψώσας τὴν χεῖρα μοῦ τὴν κατεβίβασε ραγδαίαν ἐπὶ τοῦ αὐχένου, μοῦ ἀπηύθυνε δύο λέξεις ὄχι φιλόφρονος ἀποχαιρετισμοῦ, καὶ ἀνεχώρησεν.

Ἦμην ἐλεύθερος, ἡ δὲ θύρα ἦτο ἀνοικτή. Ἐξῆλθα ἄνευ χρονοτριβῆς καὶ ἐβάδιζα κατ' εὐθείαν πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου. Ἄλλ' ἡ πύλη ἦτο κλειστή καὶ οὐδεὶς παρ' αὐτήν. Ἦτο Κυριακή, καὶ οἱ Χριστιανοὶ ἐλειτουροῦντο εἰσέτι εἰς τὴν ἐκκλησίαν. Ἡ πρώτη μου ὠθησις ἦτο νὰ ὑπάγω κ' ἐγὼ νὰ εὐχαριστήσω τὸν Θεὸν διὰ τὴν λύτρωσίν μου, ἀλλ' ὑπερίσχυσεν ἡ ἐπιθυμία τοῦ νὰ ἐξέλθω ὀψιμὸν τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὸ ὄλον Ποτάμι καὶ νὰ τρέξω εἰς ἀναζήτησιν τοῦ Παντελῆ. Ἐκαμα τὸν σταυρόν μου ἐκεῖ εἰς τὸ ὑπαιθρον, ἀνέβην ἐπὶ δένδρου, τοῦ ὁποίου ὁ κορμὸς ὑψοῦτο παρὰ τὴν πύλην, ἐπήδησα τὸν τοῖχον καὶ εὐρέθη

ἐκτὸς τοῦ χωρίου ἐλαφρὸς καὶ ἀδέσμευτος. Ἔτρεξα δρομαῖος πρὸς τὴν καλύβην ὅπου ὁ Παντελῆς ὑπεσχέθη νὰ μὲ περιμείνῃ. Ἀλλὰ δύο ἡμερόνυχτα παρήλθον ἔκτοτε. Περιμένει ἄρα γε εἰσέτι;

Ἡ καλύβη ἦτο κλειστή. Ἐκρουσα τὴν θύραν, ἔκραξα: Παντελῆ, Παντελῆ! ἀλλ' οὐδεὶς ἀπεκρίθη.

Ἦπισθεν τῆς καλύβης ἦτο ὁ σταῦλος. Ἦνοιξα τὸν μάνδαλον καὶ εἰσῆλθα ἐντὸς αὐτοῦ καὶ εἶδα, ὦ χαρά μου! εἶδα τὸν ὄνον τοῦ Παντελῆ ἠσύχως ἐκεῖ περιμένοντα. Μὴ γελάσης, ἀγαγῶστα. Τὸν ἐνηγκαλίσθην καὶ τὸν ἐφίλησα! Ἐνόησα ὅτι ὁ εὐλαβῆς κύριός του ἐκκλησιάζεται. Δὲν μὲ παρήτησεν ὁ ἀγαθὸς Παντελῆς! Μετ' οὐ πολὺ τὸν εἶδα ἐπιστρέφοντα. Δὲν περιγράφω τὴν ἀμοιβαίαν τῆς συναντήσεώς μας ἀγαλλίασιν.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ Ι'

Ἐν ἐβραδύναμεν νὰ ὀρίσωμεν μετὰ τοῦ Παντελῆ τὸ δρομολόγιόν μας καὶ ν' ἀρχίσωμεν τὴν ὁδοιπορίαν μας. Διευθυνόμενοι πρὸς βορρᾶν μετεβαίνομεν ἀπὸ χωρίον εἰς χωρίον, ἢ δὲ πώλησις τοῦ χαθιαρίου ἔβαινε κατ' εὐχὴν, καὶ ἠῤῥξανον βαθμηδὸν τὰ περιεχόμενα τοῦ σακκουλίου μου.

Ὅτε ἐπὶ τέλους ἀνέβημεν εἰς τὰ περικλείοντα τὸν Κάμπον ὑψώματα καὶ εἶδα μακρόθεν τὴν πόλιν, εἰς δὲ τὰς ὑπωρείας τῶν ἀντικρυ βουνῶν ἐπροσπάθησα ν' ἀνιχνεύσω τὸ σημεῖον ὅπου ἔκειτο ὁ Πύργος μας, ἠσθάνθην τὴν καρδίαν μου συστελλομένην ἐντὸς τοῦ στήθους καὶ τὰ γόνατά μου τρέμοντα. Ἐκάθησα ἐπὶ τῶν βράχων καὶ ἔβλεπα τὴν χλοερὰν ὑπὸ τοὺς πόδας μου ἕκτασιν ὑπὸ τοῦ πρωῖνου ἡλίου φωτιζομένην, ἀναμέσον δὲ τῶν δένδρων διέκρινα τὰς ποικιλοῦσας τὴν πεδιάδα κατοικίας, ἀπὸ τὰς ἐστίας τῶν ὁποίων καπνὸς δὲν ἀνῆρχετο.

Δεξιόθεν, εἰς ἡμισείας περίπου ὥρας ἀπόστασιν, ἔκειτο ἡ μονὴ τοῦ Ἀγίου Μηνᾶ. Δὲν ἐφαίμετο ἐκ τοῦ σημείου ὅπου ἤμειθα, ἀλλ' οὔτε ἠθέλησα νὰ ἐπισκεφθῶ τὰ ἐρείπιά της. Δὲν ἐπεζήτησαν νέας ἐπὶ τῆς Χίου συγκινήσεις, ἐπεθύμου μόνον νὰ ἐκτελέσω τὸν σκοπὸν μου καὶ νὰ φύγω ὅσον τάχιον. Δὲν ἤθελα νὰ βλέπω τὴν καταστροφὴν

τῆς πατρίδος μου, οὔτε Τούρκους νὰ βλέπω ἤθελα.

Ὁ Παντελῆς ἐκάθητο πλησίον μου τρώγων τὸ λιτὸν πρόγευμά του, ὃ δὲ ὄνος του παρέκει κατεγίνετο εἰς εὐρεσιν τροφῆς μεταξὺ τῶν ὀλίγων ἐπὶ τῆς πετρώδους κορυφῆς θάμνων. Ἡ ὄρεξις τῶν δύο συντρόφων μου ἤνοιξε καὶ τὴν ἰδικήν μου, ὃ δὲ ἄρτος καὶ αἱ ἐλαῖαι τοῦ Παντελῆ καὶ ἡ ἔμφυτος φαιδρότης τῆς ἀπλοϊκῆς ψυχῆς του ἐστερέωσαν τὸ ἐπὶ στιγμὴν κλονισθὲν φρόνημά μου.

Ἐντὸς ὀλίγου ἡ συνοδία μας ἐτέθη ἐκ νέου εἰς κίνησιν.

Τὸ χωρίον Νεοχώρι, ὅπου καταβάντες τὸ βουνὸν ἐσταθμεύσαμεν, περιέσωζεν ἔτι καὶ αὐτὸ, καθὼς τὸ Θολὸν Ποτάμι, ἄφθονα σημεῖα μαρτυροῦντα ὅτι διέβησαν οἱ Τούρκοι ἐκεῖθεν. Ἄλλ' ἦσαν πλειότεραι σχετικῶς εἰς αὐτὸ αἱ ἐπισκευασθεῖσαι οἰκίαι, ἡ δ' ἐρήμωσις ἐφαίνετο ἐκ πρώτης ὄψεως ὀλιγωτέρα. Τὸ καφενεῖον ὅπου ἐκαθήσαμεν πρὸς ἀναψυχὴν ἦτο πλήρες ἀνθρώπων. Οὔτε Ἀγᾶς ὑπῆρχεν εἰς τὸ χωρίον, οὔτε φρουρά, ὥστε οἱ χωρικοὶ ἔζων κᾶπως ἀνετώτερον, προσπαθοῦντες ἐν τῇ ἡσυχίᾳ τῆς σήμερον νὰ λησιμονήσωσι τὰ θάσανα τῆς χθὲς καὶ τοὺς ἐνδεχομένους τῆς αὔριον κινδύνους.

Ἡ πρόθεσις μου ἦτο νὰ διατρίψωμεν δύο ἢ τρεῖς ἡμέρας εἰς Νεοχώρι, ὅπως ἐκεῖ ὠριμάσω τὰ σχέδιά μου, ἀλλ' ἔμαθα εἰς τὸ καφενεῖον εἰδησιν, ἡ ὁποία ἤλλαξε τὴν ἀπόφασίν μου. Ἐμαθα ἀπὸ τῶν χωρικῶν τὰς ὁμιλίας, ὅτι μοῖρα τοῦ Τουρκικοῦ στόλου ἔφθασεν εἰς Τσεσιμὲν καὶ ὅτι ἐπεριμένοντο ἐντὸς ὀλίγων ἡμερῶν ἄλλα ἐκ Κωνσταντινουπόλεως πλοῖα, ὅπως ὅλα συνηνωμένα ἐκπλεύσωσι κατὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὡστε ἔπρεπε νὰ ἐπισπεύσω τὴν ἀναχώρησίν μου. Οἱ Τούρκοι ἦσαν ἐπὶ τῆς θαλάσσης ὁποῖοι καὶ ἐπὶ τῆς ξηρᾶς, ἀλλοίμονον δὲ εἰς τ' ἄσπλα πλοιάρια,

ἄτινα ἐπιπτον εἰς χεῖράς των, καὶ εἰς τοὺς δυστυχεῖς ἐπιβάτας των! Δι' αὐτῶν ἐπληρώνοντο αἱ ἐπιτυχίαι τοῦ Μιαούλη καὶ τοῦ Κανάρη, ταῦτα ἦσαν τ' ἀπατηλὰ τρόπαια διὰ τῶν ὁποίων ἐκάλυπτον οἱ Τούρκοι ναύαρχοι τὴν καταισχύνην των.

Ἄλλ' ἐγὼ δὲν εἶχα τὴν ἐλαχίστην διάθεσιν ν' ἀποτελέσω τοιοῦτου τροπαίου μέρος, οὔτε νὰ προμηθεύσω τὸ πτώμά μου ὡς στολισμὸν εἰς τὰς κεραίας Τουρκικῆς ναυαρχίδος, καὶ ἤθελα διὰ παντὸς τρόπου νὰ ἐπιστρέψω εἰς Τήνον, προλαμβάνων τοῦ ἐχθρικοῦ στόλου τὴν ἀναχώρησιν.

Ἐκραξα τὸν Παντελῆν καὶ ἐξήλθομεν τοῦ καφενείου. Ὁ ὄνος δεμένος ἔξωθεν αὐτοῦ, ἐπερίμενε φέρων εἰς τὴν ράχιν του τὸ θαρέλιόν μου.

— Παντελῆ, μείνε σὺ ἐδῶ νὰ πωλήσης χαδιάρη καὶ περιμένέ με. Ἐγὼ θὰ φύγω.

— Ποῦ πηγαίνεις;

— Πηγαίνω νὰ ἰδῶ τὸν Πύργον μας. Αὔριον τὴν αὐγὴν ἐπιστρέφω.

Ἐπροσπάθησεν ὁ Παντελῆς νὰ μὲ μεταπέιση, ἠθέλησε νὰ μὲ συνοδεύσῃ, μοῦ ἐνθύμισε τὴν εἰς Θολὸν Ποτάμι φυλάκισίν μου, ἀλλὰ δὲν ἤκουα. Ἐσυμφωνήσαμεν ποῦ ἐντὸς τοῦ χωρίου θὰ τὸν εὔρω τὴν ἐπαύριον, ἠγγόρασα ἀξίνιον διὰ νὰ φαίνωμαι ὡς ἐργάτης πηγαίνων δι' ἡμερομίσθιον, καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα. Ἦτο ἀνήσυχος καὶ πλήρης φόβου ἐκεῖνος, ἀλλ' ἐγὼ ἠσθανόμην τὴν καρδίαν μου ἐλαφράν. Εἶχα προαίσθημα ὅτι θὰ ἐπιτύχω.

Ἐβάδιζα πρὸς τὴν ἔξοδον τοῦ χωρίου μὲ τὴν ἀξίνην ἐπὶ τοῦ ὄμου, ὅτε εἰς τὸ κατώφλιον θύρας ἀνοικτῆς εἶδα ἰστάμενον ἄνθρωπον ἐνδεδυμένον κατὰ τὸ ἥμισυ Εὐρωπαϊστὶ καὶ καπνίζοντα. Τὸν ἀνεγνώρισα μακρόθεν!

Ἦτο ὁ Ζενάκης, ὁ γέρον τοῦ πατρός μου φίλος. Αἱ τρίχες του ἦσαν λευκότεραι ἢ πρὸ δύο ἐτῶν, τὸ δὲ πρόσωπόν του εἶπερ ποτε κατηφές.

Ἡ παρουσία του εἰς Νεοχώρι μ' ἐξέπληξε κατὰ πρῶτον, ἀλλ' ἐνθυμήθην ἀμέσως ὅτι εἶχε κτήματα ἐκεῖ. Διέβην ἐνώπιόν του καὶ ἐπροχώρησα χωρὶς νὰ με ἀναγνωρίσῃ. Ποῦ νὰ γνωρίσῃ ὑπὸ τὴν χωρικὴν ἐνδυμασίαν μου τοῦ φίλου του τὸν υἱόν!

Ἐνῶ διέβαινα ἔμπροσθέν του ἐδίστασα, νὰ γνωρισθῶ ἢ ὄχι; Καλλίτερον ὄχι, καὶ ἐπροχώρησα. Ἀλλὰ μετ' ὀλίγα θήματα μετενόησα. Μοῦ ἤλθε διὰ μιᾶς εἰς τὴν μνήμην ὀλόκληρος ἡ περίοδος τῆς ἐν Χίφ διαδιώσεώς μας, καὶ ἡ ἀνά πᾶσαν ἐσπέραν περιμενομένη ἐπίσκεψίς του, ἐνθυμήθην τὸν πατέρα μου καὶ ἠθέλησα νὰ θλίψω τὴν χεῖρα τοῦ γέροντος καὶ νὰ τοῦ εἶπω ὅτι ὁ φίλος του ἀπέθανεν. Ἐπέστρεψα πρὸς αὐτὸν καὶ ἐστάθην ἐνώπιόν του. Διέκοψε τὸ κάπνισμα ἐκεῖνος καὶ με ἠτένισεν ἀπορῶν.

— Ἐχω νὰ σοῦ εἰπῶ δύο λόγια μυστικά, αὐθέντα μου.

— Ἐλα μέσα, παιδί μου. Τί θέλεις;

Καὶ εἰσῆλθεν ἐντὸς τῆς αὐλῆς. Τὸν ἠκολούθησα καὶ ἔκλεισα ὀπισθὲν μου τὴν θύραν.

— Δὲν με γνωρίζεις;

— Ὄχι. Ποῖος εἶσαι;

Εἶπα τὸ ὄνομά μου. Ὑψωσεν ἔκπληκτος τὰς χεῖρας, με παρετήρησεν ἐπὶ τινὰς στιγμὰς ἀσκαρδαμυκτὶ καὶ ἀρπάσας με ἐκ τῆς χειρὸς μ' ἐφίλησε καὶ μ' ἔσυρεν εἰς τὸ δωμάτιόν του. Δὲν ἐπερίμενα ὅτι ἡ καρδιά τοῦ ψυχροῦ ἐκείνου γέροντος περιέκλειεν ὄσσην εὐαισθησίαν τότε μοῦ ἐπέδειξε. Μὲ ἠρώτησε τί ἐγείναμεν, πῶς ἐσώθημεν, καὶ διηγῆθην τὰ καθέκαστα τῆς φυγῆς καὶ τοῦ πλάνητος βίου μας, τοῦ πατρός μου τὸν θάνατον καὶ τὴν εἰς Τήνον δια-

μονὴν τῆς χήρας μητρὸς καὶ τῶν ἀδελφῶν μου. Μὲ ἠρώτησε διὰ τί ἐπανῆλθα, καὶ ἐξεμυστηρεύθην τὸν σκοπὸν μου. Ἠπόρησε πῶς ἐτόλμησα νὰ ἀψηφῆσω τοὺς κινδύνους τοῦ ἐπιχειρήματος καὶ με παρεκίνησε νὰ παραιτηθῶ αὐτοῦ καὶ νὰ ἐπιστρέψω θθεν ἤλθα, ἀνύψωσε δὲ τοὺς ὤμους μειδιῶν, ὅτε ἀπεκρίθην ὅτι ἡ ἀπόφασίς μου εἶναι σταθερὰ καὶ δὲν δύναμαι νὰ μεταβάλω γνώμην.

Ἠγέρθη καὶ τὸν ἀπεχαιρέτησα. Μοῦ ἔδωκε τὴν εὐχὴν του, με ἠσπάσθη καὶ με ὠδήγησεν εἰς τὴν θύραν. Προτοῦ τὴν ἀνοίξῃ ἔθεσε τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ ὤμου μου καὶ ἠθέλησεν ἐκ νέου νὰ με προτρέψῃ νὰ λησιμονήσω τὸν ταφέντα θησαυρὸν καὶ νὰ φύγω ἐκ Χίου. Ἀλλ' ἡ δυσκολία ἦτο νὰ φθάσω ἕως ἐκεῖ ὅπου εὐρισκόμην ἤδη. Πῶς ν' ἀναχωρήσω χωρὶς οὔτε κἂν νὰ ἴδω τὸν Πύργον μας;

— Τὸ ἔβαλες εἰς τὸν νοῦν σου καὶ ἐτελείωσεν, εἶπεν ὁ γέρον δυσανασχετῶν. Εἶσαι υἱὸς τοῦ πατρός σου! Δὲν ἤκουε λόγον κ' ἐκεῖνος. Πήγαινε! Ἄν' σκαλώσῃς πούποτε με Τούρκους, ἐπρόσθεσε μετὰ φωνῆς ἠπιωτέρας, μήνυσέ με. Ὡς πρόξενος κἄτι δύναμαι, καὶ ἴσως σοῦ χρησιμεύσω. Ὁ Θεὸς μαζῇ σου!

Καὶ μοῦ ἤνοιξε τὴν θύραν.

Ὁ ἥλιος ἔκλινε πρὸς τὴν δύσιν του, ἦτο δὲ δύο σχεδὸν ὥρων ἢ μέχρι τοῦ Πύργου μας ἀπόστασις. Ἔσπευσα τὸ θῆμα, διότι ἤθελα νὰ φθάσω ἐκεῖ πρὶν νυκτώσῃ. Πολικὸς ἀστὴρ ἦτο δι' ἐμὲ ὁ γνωστὸς λοφίσκος καὶ τὰ δένδρα τὰ κρύπτοντα τὴν θέαν τοῦ ἐπ' αὐτοῦ παρεκκλησιῶ μου.

Ἐβάδιζα ταχέως με τὴν ἀξίνην ἐπὶ τοῦ αὐχένος, ὁ δὲ νοῦς μου ἐδούλευεν. Ἔσκαπτόμην πρὸ πάντων περὶ τοῦ μέλλοντος. Εἶχα τὴν πεποιθήσιν ὅτι θ' ἀνεύρω τοὺς δύο σάκκους, καὶ ἐσυλλογιζόμην πῶς θὰ πωλήσω τὰ χρυσᾶ

καὶ ἀργυρᾶ σκεύη, σχεδιάζων πῶς διὰ τοῦ προϊόντος αὐτῶν θὰ μεταβῶ μετὰ τῆς οἰκογενείας μου εἰς Ἰταλίαν —εἰς Ἀγγλίαν ἴσως— καὶ ὁποίου εἶδους ἐμπόριον ἐκεῖ θὰ διοργανώσω, ἢ δὲ φαντασία μου ἐπλαττεν εἰκόνας μελ-
λούσης ἐπιτυχίας.

Καθ' ὅσον ὁμως ἐπλησίαζα καὶ ἐξηπλοῦντο ἐπὶ τῆς ἐξοχῆς αἱ σκιαὶ τῆς ἐσπέρας, ἤρχισε νὰ μὲ καταλαμβά-
νη μυστηριῶδές τι αἴσθημα ἀνησυχίας. Διατί νὰ ἔλθω μόνος; Διατί νὰ μὴ ἀφήσω τὸν Παντελεῆν νὰ μὲ συνοδεύσῃ; Εἶχα θεωρήσει ἀσφαλέστερον νὰ μὴ τὸν προσλάβω, φοβη-
θεὶς μὴ προκαλέσω ὑποψίας ἂν ἐφαινόμην ἐκεῖ μὲ τὸν σύντροφόν μου καὶ τὸν ὄνον του. Μόνος ἠδυνάμην εὐκο-
λότερον νὰ κρυφθῶ, νὰ κατασκοπεύσω καὶ νὰ εἰσχωρήσω ἐντὸς τοῦ κήπου, τοὺς δὲ σάκκους εἶχα κατὰ νοῦν νὰ τοὺς κρύψω εἰς τὸ δάσος πλησίον τοῦ παρεκκλησίου, καὶ νὰ ἔλθω τὴν ἐπιούσαν μὲ τὸν Παντελεῆν νὰ τοὺς παραλάβω-
μεν. Ἄλλ' ἤδη μετενόουν καὶ ηὐχόμεον νὰ εἶχα τὸν Παν-
τελεῆν πλησίον μου. Ἡ γενναιότης μου ἐκλονίζετο καθ' ὅσον ἤγγιζε τῆς ἐκτελέσεως ἡ ὥρα.

Ἄλλ' ἦτο ἀργὰ πλέον. Ἦμην παρὰ τὸν τοῖχον τοῦ κήπου μας καὶ ἔβλεπα ἤδη ἐκ τοῦ δρόμου τὸ ἀνώγειον τῆς οἰκίας μας. Ἴδου τοῦ μικροῦ μου δωματίου τὸ παρά-
θυρον, ἰδου τὰ δύο τοῦ κοιτῶνος τῶν γονέων μου, ἰδου... Ἄλλὰ διατί ἔχουν καφάσια τὰ λοιπὰ παράθυρα; Μὴ ἔ-
χω λάθος; Ὅχι... Κατοικεῖται ἡ οἰκία μας, κατοικεῖται ὑ-
πὸ Τούρκων! Ἐγὼ δὲ εἰς τοὺς δρόμους βλέπω ὡς ξένος τοὺς τοίχους τῆς καὶ κατασκοπεύω ὡς κλέπτῃς τὰ παρά-
θυρά τῆς!

Ἦθέλησα νὰ ἴδω καλλίτερον, νὰ κορέσω τοὺς ὀφθαλ-
μούς μου μὲ τῆς ἀποξενώσεώς μου τὸ θλιβερὸν θέαμα, καὶ
πηδήσας τὴν ἀπέναντι τοῦ περιβάλου μας φραγὴν ἀνέβην

εἰς τὸν ἀμπελῶνα, τὸν ὁποῖον ὁ δρόμος ἐχώριζεν ἀπὸ τὸν κήπον μας.

Τὸ ἔδαφος ἦτο ἀνωφερές, ὥστε ἔβλεπα ἐκείθεν ὀλό-
κληρον τὴν περιοχὴν μας. Ἐντὸς τῆς οἰκίας καὶ περὶ αὐ-
τὴν δὲν ἐφαίνετο ψυχὴ, ἀλλ' εἰς τὸν κήπον γέρων κηπου-
ρὸς ἔσκαπτε μετὰ κόπου τὸ χῶμα. Ἀνεγνώρισα τὴν μορ-
φήν του. Ἦτο ὁ ἰδικὸς μας κηπουρὸς, ὁ γέρων Γιάννης
τοῦ ὁποίου τὴν θυγατέρα ἠδὲρα ὑπηρετοῦσαν εἰς τὴν οἰ-
κίαν τοῦ Μαυρογένῃ εἰς Τήνον. Μετὰ πόσης χαρᾶς τὸν
ἀνεγνώρισα! Οὐδ' ἦτο ἄμοιρος ἐγωῖσμου ἢ εὐχαρίστη-
οῖς μου, διότι ἀπέκτων βοηθὸν ἀσφαλῆ εἰς τὸ ἐπιχειρή-
μά μου, ἔφερα δὲ εἰς τὸν γέροντα, εὐπρόσδεκτον τῆς συν-
δρομῆς του πληρωμὴν, τὴν χαροποιὰν εἶδησιν ὅτι ἡ θυ-
γάτηρ του ἔζη.

Ἄλλὰ πῶς νὰ συνεννοηθῶ μετ' αὐτοῦ; Δὲν ἐτόλμων
οὔτε νὰ τὸν κράξω, οὔτε νὰ εἰσέλθω ἐντὸς τοῦ κήπου.
Ἄς περιμείνω μέχρι οὗ νυκτώσῃ, καὶ τότε κρυφίως
εἰσχωρῶν μέχρι τῆς καλύβης του τὸν εὐρίσκω, ἀναγνω-
ρίζομαι καὶ ἐπικαλοῦμαι τὴν σύμπραξίν του.

Ἄλλ' ἔως τότε;

Ὁ ἥλιος εἶχε κρυφθῆ ὀπισθεν τοῦ βουνοῦ, ἀλλ' ἀπὸ
τοῦ διαυγοῦς οὐρανοῦ ἀντενακλᾶτο ἄφθονον τὸ φῶς τῆς
δείλης. Ἦτο φαειρὰ θερινὴ ἐσπέρα καὶ ἠσύχαζεν ἡ γῆ,
ὑπὸ δὲ τὰ δένδρα ἐφαίνοντο τὰ πάντα τόσον εὐτυχῆ εἰς
τὴν πεδιάδα! Δὲν συμπάσχει μεθ' ἡμῶν ἡ φύσις, ἡ δὲ
γαλήνη τῆς ἐπαυξάνει τῆς ἀνησυχου καρδίας τὸ βάρος!

Κατέβην ἐκ τοῦ ἀμπελῶνος εἰς τὸν δρόμον καὶ διηυ-
θύνθην πρὸς τὸ παρεκκλήσιον, μὲ τὴν κεφαλὴν πρὸς τὴν
γῆν κεκλιμένην, ὡσεὶ προσπαθῶν ν' ἀνεύρω ἐπὶ τοῦ χῶ-
ματος τὰ ἴχνη ἐκείνων μετὰ τῶν ὁποίων τσοάκις ἐπορεύ-
θην ἐκεῖ.

Ἡμην εἰσέτι μακρὰν τοῦ περικυκλοῦντος τὸν ναῖσκον ἄλλους, ὅτε εἶδον προβαινούσας ἐκ τῶν δένδρων μορφὰς γυναικείας καὶ παιδιά τρέχοντα περὶ αὐτάς. Κατέβαινον πρὸς ἐμὲ ἐνῶ ἐγὼ ἀνέβαινα, δὲν ἤμην δὲ πλέον ἐν καιρῷ νὰ ὀπισθοχωρήσω, ὅτε ἀνεκάλυψα ὅτι ἦσαν Τούρκισσι. Τὰς συνώδευεν Ἄραψ εὐνοῦχος, τὸ ποδῆρες τοῦ ὁποίου φόρεμα δὲν ἐξεχωρίζετο μακρόθεν ἀπὸ τὰ τῶν γυναικῶν.

Παρεμέρισα καὶ διέβη τὸ χαρέμιον, τὰ δὲ παιδιά ἠκολούθουν παίζοντα. Ἐν μόνον ἐξ αὐτῶν, τὸ τελευταῖον, κοράσιον δωδεκαετὲς περίπου, δὲν ἔπαιζε μετὰ τῶν λοιπῶν ἀλλ' ἐπεριπάτει ἡσύχως φέρον ἄνθη εἰς τὴν μίαν χεῖρα, ἡ δ' ἄλλη ἐκρέματο εἰς τὸ πλευρὸν του βαρεῖα. Ἐνῶ διέβαινον ἐνώπιόν μου ἐστάθη καὶ μὲ παρετήρησεν. Ἐξηκολούθησα ἐγὼ τὸν δρόμον μου.

Αἰφνης ἀκούω ὀπισθὲν μου φωνὴν γλυκεῖαν ψιθυρίζουσαν τὸ ὄνομά μου: — Λουκῆ! Πρὶν ἢ προφθάσω νὰ σκεφθῶ ὅτι ἂν στραφῶ προδίδομαι καὶ ἂν φανερωθῶ κινδυνεύω, ἐστράφη. Ἐστράφη καὶ εἶδα τὸ κοράσιον ἰστάμενον ὀλίγα θήματα μακρὰν μου. Τὰ ἄλλα παιδιά εἶχον προχωρήσει. Ἄμα μὲ εἶδε στρεφόμενον ἐγονάτισεν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους. Τὴν ἐγνώρισα! Ἡθέλησα νὰ κράξω: Δέσποινα! ἀλλ' ἔθεσε τὸ δάκτυλον εἰς τὰ χεῖλη καὶ ἐψιθύρισε θλέπουσά με: — Γλύτωσέ με, Λουκῆ! Καὶ σκύψασα ἐπροσποιήθη ὅτι συλλέγει ἄνθη, διότι ἠκούσθη ἡ βραγχώδης φωνὴ τοῦ εὐνοῦχου, ἐπιστρέφοντος διὰ νὰ περιμαζεύσῃ τὸ ποίμνιόν του. Ἠγέρθη ἡ Δέσποινα καὶ ἔτρεξε πρὸς τὰ ἄλλα παιδιά. Ἐγὼ δὲ κρυπτόμενος ὀπισθεν τῶν δένδρων ἠκολούθησα μακρόθεν τὴν συνοδίαν, μέχρις οὗ εἶδα τὸν Αἰθίοπα ἀνοίγοντα τὴν θύραν τοῦ κήπου μας καὶ τὰς γυναῖκας μετὰ τῶν παιδίων εἰσερχομένας ἐντὸς αὐτοῦ. Τελευταία εἰσῆλθεν ἡ Δέσποινα. Προτοῦ διαβῆ τὴν θύραν ἐ-

στράφη. Ἡσθάνετο ὅτι ἀκολουθῶ τὰ ἴχνη της! Εἰσῆλθε μετ' αὐτῆς ὁ φύλαξ τοῦ χαρεμίου, καὶ ἡ θύρα ἐκλείσθη.

Ἐκάθησα ὑπὸ τὰ δένδρα μὲ τὴν κεφαλὴν ἐντὸς τῶν χειρῶν, προσπαθῶν νὰ συλλέξω τὰς ἰδέας μου.

Ἡ Δέσποινα εἰς χεῖρας Τούρκων, Τούρκων κατοικούντων τὸν Πύργον μας! Πῶς μὲ ἀνεγνώρισεν ἀμέσως, ὡς νὰ μ' ἐπερίμενε! Ἡ ἐπίκλησίς της ἀντήχει εἰς τὰ ὠτά μου: — «Γλύτωσέ με, Λουκῆ!» Ἴδου ὁ μυστηριώδης μαγνήτης ὅστις μὲ εἴλκυεν εἰς Χίον, ἰδοὺ πρὸς τί με ὠδήγησεν ἡ Θεία Πρόνοια! Ὅα τὴν σώσω! Ἀλλὰ πῶς; Καὶ μετέβαινα ἀπὸ σχεδίου εἰς σχεδίον.

Ἐπῆλθεν ἐν τούτοις ἡ νύξ, ἀλλ' ὄχι τὸ σκότος εἰσέτι. Ἡ σελήνη εἶχε δύο περίπου ὥρων δρόμον μέχρις οὗ κρυφθῆ καὶ ἐπρόβαινε βραδέως πρὸς τὴν δύσιν της, φωτίζουσα τὸν οὐρανὸν ἄνωθὲν μου. Αἱ ἀκτίνες της, παίζουσαι μὲ τῶν δένδρων τὰ φύλλα, ἐσχημάτιζον μυρίας φαντασιώδεις σκιάς ἐπὶ τοῦ ἐδάφους ὅπου ἐκαθήμεν, καὶ τὰς ἔβλεπα, καὶ ἤκουα τὰς ὑλακὰς τῶν σκύλων εἰς τὰς ἀπεχούσας ἐπαύλεις, καὶ τῶν γρύλλων περὶ ἐμὲ τὸν θόρυβον, καὶ τοὺς ἠχηροὺς τῶν βατράχων κοασμούς. Ὁ νοῦς μου ἦτο ἄλλαχού καὶ ἤκουα χωρὶς νὰ προσέχω, ἀλλ' ἐνετυποῦντο εἰς τὴν μνήμην μου αἱ ἐξοχικαὶ τῆς σιωπηλῆς ἐκείνης νυκτὸς διαταράξεις, καὶ ἡ ὁσμὴ τῶν ἀνθῶν, καὶ τὰ παίγνια τῆς σελήνης ὑπὸ τῶν δένδρων τοὺς κλώνους.

Ὅτε ἔδυσεν ἡ σελήνη, τὸ δὲ σκότος ἐκάλυψε τὴν ἐξοχὴν, ἠγέρθη, ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τοῦ Θεοῦ, καὶ ἐπροχώρησα πρὸς τὸν δρόμον. Ἐβάδιζα ἄνευ δισταγμῶν, διότι ἐγνώριζα τί θέλω. Ἐσκέφθη καὶ ἀπεφάσισα. Τὸ σχεδίόν μου ἦτο ἔτοιμον. Ἐβάδιζα πρὸς ἐκτέλεσίν του καὶ ὁ Θεὸς βοηθῶς!

Τὸ σκότος ἦτο βαθύ, ἀλλὰ τὰ πάντα μοῦ ἦσαν γνω-

στά εκεί, ὥστε ἠδυνάμην μὲ κλειστοὺς τοὺς ὀφθαλμοὺς γὰ εὖρω τὸν δρόμον. Ὅτε ἔφθασα εἰς τὴν ἄκραν τοῦ περιβόλου ἐπήδησα τὸν τοίχον, ὅστις ἦτο ἐκεῖ χαμηλότερος, καὶ εὐρέθην ἐντὸς τοῦ κήπου. Ἐστάθην ἀκίνητος παρὰ τὸν τοίχον, προσέχων μὴ ἠκούσθῃ τοῦ πηδημάτου μου ὁ κρότος. Σιωπὴ περὶ ἐμὲ ἄκρα. Οὔτε σκύλου γαύγισμα, οὔτε φωνὴ ἀνθρώπου. Ὀλίγα θήματα μὲ ἐχώριζον ἀπὸ τὴν κατοικίαν τοῦ κηπουροῦ. Ἡ θύρα ἦτο κλειστή, ἀλλ' ἔστρεψα τὸν μάνδαλον καὶ εὐρέθην ἐντὸς τῆς καλύβης. Ποσάκις τὴν ἐπεσκέφθην μικρὸς, ποσάκις ἐνταῦθα μ' ἐκάθησεν ἐπὶ τῶν γονάτων τοῦ ὀ γέρων Γιάννης καὶ ἐχόρτασε μὲ τὰ ἐκλεκτότερα τοῦ κήπου προϊόντα τὴν παιδικὴν ὄρεξίν μου!

Τὸ δωμάτιον ἦτο σκοτεινόν, ἀλλ' ἤκουα τὴν ἠχηρὰν ἀναπνοὴν τοῦ κοιμωμένου γέροντος. Ἐπλησίασα πρὸς αὐτὸν ἀκροποδητή. Ἐφοβούμην μὴ ἐξυπνήσῃ πρὶν μὲ ἀναγνωρίσῃ καὶ ἤθελα γὰ προλάβω τὸν δρόμον του. Ἐγονάτισα πλησίον του, ἔσκυφα καὶ ἐπρόφερα σιγὰ τὸ ὄνομά του.

— Γιάννη, Γιάννη, εἴμ' ἐγώ, ὁ Λουκῆς. Μὴ τρομάξῃς. Ὁ Λουκῆς.

Ἐξύπνησεν ὁ γέρων, ἐκράτει τὴν ἀναπνοὴν του, ἀλλ' οὔτε ὠμίλησεν οὔτε ἐκινήθη. Ἐνόμιζεν ἴσως ὅτι ὄνειρεύεται. Ἔθεσα τὴν χεῖρα ἐπὶ τοῦ βραχιονόσ του καὶ εἶπα ἐκ νέου τὸ ὄνομά μου. Ἀνεκάθησεν ἐπὶ τῆς στρωμνῆς του, ἀλλὰ παρήλθεν ὦρα ἰκανὴ μέχρις οὗ συνέλθῃ ἐντελῶς. Ἡθέλησε ν' ἀνάψῃ φῶς, ἀλλὰ τὸν ἐμπόδισα καὶ ἐξηκολουθήσαμεν εἰς τὸ σκότος τὴν συνομιλίαν. Ρίγος χαρᾶς τὸν κατέλαβεν ὅτε εἶπα ὅτι ἡ κόρη του ζῆ, ὅτι τὴν εἶδα εἰς Τῆνον καὶ ὅτι θὰ ἐπιστρέψωμεν ἐκεῖ ἡμῶν. Εἶπα διὰ τί ἤλθα εἰς τὸν Πύργον καὶ ἐζήτησα τὴν συνδρομὴν του.

Ἐγέρθη ἀμέσως, ἠτοιμάσθη ἐν βίᾳ καὶ ἤνοιξε τὴν θύραν τῆς καλύβης.

Πρὶν ἐξέλθωμεν τὸν ἐκράτησα τῆς χειρός.

— Ποῖος κατοικεῖ τὸν Πύργον μας, Γιάννη;

— Τοῦ Νεσήπ Ἀγά τὸ χαρέμι.

— Τί εἶναι ὁ Νεσήπ Ἀγάς;

— Ἐνας ἀπὸ τοὺς ἀρχηγούς τῶν Ἀνατολιτῶν, οἱ ὅποιοι μᾶς κατέστρεψαν.

— Καὶ αὐτὸς δὲν κατοικεῖ ἐδῶ;

— Αὔριον περιμένεται.

— Ἐχει Χριστιανὰς εἰς τὸ χαρέμι του;

— Μόνον τοῦ Καλάνη τὴν κόρη.

— Ὁ Καλάνης τί ἔγεινε;

— Τὸν ἔσφαξαν οἱ Τοῦρκοι...

Ἐνθυμήθη τὸν θρῆνον τῆς Δεσποίνης ὅτε μετεθαίνωμεν εἰς τὸ παρεκκλήσιον, ἀκολουθοῦντες τοὺς γονεῖς μας: — «Θὰ σκοτώσουν τὸν πατέρα μου! Σκοτώνουν οἱ Τοῦρκοι! Θὰ τὸν σκοτώσουν!» Τὸ προαίσθημά της δὲν ἀνεδείχθη ψευδές, ἐσφάγη ὁ πατήρ της..., ὁ δὲ ἰδικὸς μου ἀνεπαύετο εἰς τὸν ἔρημον τάφον του εἰς Σπέτσας!

Ἐξήλθομεν τῆς καλύβης καὶ διηυθύνθημεν ἐν σιωπῇ πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ κήπου, ὑπὸ τὴν γνωστὴν μηλέαν. Ἔδειξα εἰς τὸν γέροντα τὸ σημεῖον. Τὸ ἐνθυμούμην καλῶς. Ἐνόμιζα ὅτι βλέπω εἰσέτι τὸν πατέρα μου σκάπτοντα ἀντικρὺ μου, καὶ τοὺς δύο σάκκους εἰς τὸ χεῖλος τοῦ ἀνοιγομένου λάκκου.

Τοῦ κηπουροῦ ἡ ἀξίγη ἐκτύπησε τὸ χῶμα καὶ ἀντήχησεν εἰς τὸν κήπον ὁ ὑπόκωφος κρότος.

— Μὴ μᾶς ἀκούσουν, Γιάννη. Σιγὰ σιγὰ!

— Δὲν ἔχει φόβον, καὶ ἂν μᾶς ἀκούσουν δὲν βλάπτει. Θὰ νομίσουν ὅτι σκάπτω διὰ πότισμα.

Ἐξηκολούθησεν ὁ γέρων, ἤρχισα δὲ κ' ἐγὼ ἀντικρῦ του μὲ τὴν ἀξίνην μου ν' ἀνοίγω τὸν λάκκον. Ἄλλ' ἐνῶ οἱ θραχίονές μου ἀνέβαινον καὶ κατέβαινον μία φωνὴ τρυφερὰ μοῦ ἐφαίνετο ἀντηχοῦσα εἰς τὰ ὦτά μου: — «Λουκῆ, γλύτωσέ με!» Πᾶς τῆς ἀξίνης κτύπος μοῦ ἔλεγε δι' ἐκείνης τῆς φωνῆς: «Λουκῆ, Λουκῆ!»

Αἰφνης ἠκούσθη κρότος μετάλλου πρὸς μέταλλον.

Ἐπήδησα ἐντὸς τοῦ λάκκου καὶ ἤρχισα ν' ἀπωθῶ μὲ τὰς χεῖρας τὸ χῶμα. Ἡ ἀξίνη τοῦ κηπουροῦ ἔσχισε τὸν σάκκον. Τὸν ἀνύψωσα μετὰ προσοχῆς καὶ τὸν ἀπέθεσα παρὰ τὴν ρίζαν τοῦ δένδρου. Ὑπ' αὐτὸν ἦτο ὁ ἕτερος σάκκος. Τὸν ἔθεσα πλησίον τοῦ πρώτου καὶ ἐγεμίσαμεν πάλιν μὲ τὸ χῶμα τὸν λάκκον.

— Τώρα; ἠρώτησεν ὁ γέρων.

— Τώρα, τοὺς σάκκους εἰς τὸν ὄμιον καὶ ἐμπρός!

— Ποῦ πηγαίνομεν;

— Εἰς Νεοχώρι.

— Ὁ δρόμος πολὺς καὶ τὸ σκότος βαθύ.

— Τόσο τὸ καλλίτερον, Γιάννη. Δὲν θὰ μᾶς ἰδῆ κανεὶς.

— Ἀλλὰ πῶς θὰ ἔμβωμεν εἰς τὸ Νεοχώρι μὲ τοὺς σάκκους εἰς τὸν ὄμιον; Καὶ αὐτὸς εἶναι σχισμένος. Ἡμποροῦν νὰ πέσουν τὰ πράγματα. Στάσου νὰ ἰδῆς.

Καὶ ἔφυγε τρέχων ὁ Γιάννης. Μετ' ὀλίγον ἐπέστρεψε φέρων δύο κοφίνους, ἔθεσεν εἰς ἕκαστον αὐτῶν ἀνὰ ἓνα σάκκον, τοὺς ἐκάλυψεν ἄνωθεν μὲ λάχανα καὶ χόρτα, ἐφορτώθημεν τοὺς κοφίνους εἰς τὴν ράχιν καὶ ἐξεκινήσαμεν.

Ἐχάραζε μόλις, ὅτε φθάσαντες πλησίον τοῦ Νεοχωρίου ἐκαθήσαμεν ἐπὶ φράκτου παρὰ τὸν δρόμον, διὰ νὰ περιμείνωμεν μέχρις οὗ ἐξημερώσῃ. Ἡμῖν κατάκοπος, ἐπόνουν οἱ ὄμιοι καὶ οἱ θραχίονές μου ὑπὸ τὸ ἀσύνγηδες

τοῦ φορτίου μου θάρος, ἀλλὰ δὲν ἐσκεπτόμην περὶ τοῦ καμάτου. Μία σκέψις κατεκυρίευε τὸν νοῦν μου, μία ἐπιθυμία κατεῖχε τὴν καρδίαν μου, καὶ ἠσθανόμην ὅτι τὰ πάντα χάριν αὐτῆς ἤμην ἰκανὸς ν' ἀψηφῆσω. Ἦθελα νὰ λυτρώσω τὴν ὄρφανήν, ἣ ὁποία μ' ἐπεκαλέσθη.

Ὅτε ὁ ἥλιος ἀνέτειλεν, ἐφορτώθημεν τοὺς κοφίνους ἐκ νέου καὶ ἐξηκολουθήσαμεν τὸν δρόμον μας, εἰσῆλθομεν δὲ ἄνευ δυσκολίας εἰς τὸ χωρίον καὶ κατηυθύνθημεν πρὸς τὴν οἰκίαν τοῦ Ζενάκη. Δὲν ἔκρυψεν οὗτος τὴν εὐχαρίστησίν του ὅτε μὲ εἶδεν εἰς τὴν αὐλήν.

— Καλῶς τον, ἀνέκραξε! Τὰ ἐκαταφέραμεν λοιπὸν χωρὶς νὰ σκαλώσωμεν;

Καὶ ἰδὼν ὀπισθὲν μου τὸν Γιάννην μὲ ἠρώτησε τίς εἶναι. Εἶπα ὅτι εἶναι ὁ κηπουρός μας.

— Μοῦ ἐπρόσφερες τὴν συνδρομήν σου, ἐξηκολούθησα, καὶ ἔρχομαι νὰ τὴν ζητήσω.

— Τί θέλεις; Σὲ εἶδε κανεὶς; Σὲ κυνηγοῦν Τοῦρκοι;

— Ὅχι, ἀλλὰ κατοικοῦν τὸν Πύργον μας Τοῦρκοι, καὶ εἶναι σκλάβοι ἐκεῖ Χριστιανῆ, τῆς ὁποίας ὁ πατὴρ ἦτο πατρικός μου φίλος. Ἡ κόρη μὲ εἶδε, μὲ ἀνεγνώρισε, μ' ἐπεκαλέσθη καὶ πρέπει νὰ τὴν σώσωμεν.

— Πῶς θὰ τὴν σώσωμεν; Μὴ σοῦ ἐπέρασεν ἀπὸ τὸν νοῦν νὰ τὴν κλέψωμεν;

— Νὰ τὴν ἐξαγοράσωμεν, ἀπεκρίθην.

— Καὶ ποῦ τὰ χρήματα; Οἱ Τοῦρκοι πωλοῦν ἀκριθὰ τὸ ἀνθρώπινον κρέας, ὅταν μάλιστα εἶναι τρυφερόν.

— Δὲν ἔχω χρήματα, ἀλλ' ἔχω τοὺς σάκκους αὐτούς, τοὺς ὁποίους ὁ Θεὸς μ' ἐβοήθησε νὰ εὔρω.

— Ἄλλ' αὐτὰ τὰ πράγματα δὲν εἶναι ἰδικά σου μόνον ἀνήκουσιν καὶ εἰς τὴν μητέρα καὶ εἰς τὰς ἀδελφάς σου.

Δὲν τὰ ἔκρυψεν ὁ πατήρ σου διὰ νὰ τὰ μεταχειρισθῆς σὺ ὀπως θέλεις.

— Τὸ ἐσκέφθη πολὺ πρὶν τὸ ἀποφασίσω, ἀλλ' εἶμαι βέβαιος ὅτι δὲν δυσαρεστῶ τοῦ πατρός μου τὴν ψυχὴν μεταχειριζόμενος οὕτω τὴν κληρονομίαν του, καὶ ὅτι ἀπὸ τὴν μητέρα μου εὐχὰς μόνον καὶ εὐλογίας θ' ἀκούσω, ὄχι παράπονα. Ὡς πρὸς τὰς ἀδελφάς μου, ἔχω τὴν πεποιθήσιν μου εἰς τὸν Θεόν, ὅτι θὰ μ' ἀξιώσῃ νὰ τὰς προικίσω πλουσιώτερον ἀπὸ τὸ ἀνάλογόν των εἰς αὐτὰ τὰ κειμήλια.

— Λοιπὸν εἶσαι ἀποφασισμένος νὰ τὰ δώσῃς ὅλα;

— Ὅλα ἔαν εἶναι ἀνάγκη!

Ἡ ἔκφρασις τοῦ Ζενάκη ἐμαρτύρει ὅτι δὲν κατεδίκαζεν οὐδαμῶς τὴν ἀπόφασίν μου. Ἠρώτησε καὶ ἔμαθε πληρεστέρας περὶ τῆς κόρης πληροφορίας, ἠθέλησε δὲ νὰ ἴδῃ κατὰ πόσον τῶν σάκκων τὰ περιεχόμενα ἠδύναντο νὰ ικανοποιήσῃσι τοῦ Τούρκου τὰς ἀξιώσεις καὶ μᾶς ὠδήγησεν εἰς τὸ ὑπερφῶν, ἐντὸς τοῦ κοιτῶνός του, ὅπου ἐκενώσαμεν τοὺς σάκκους καὶ ἐχύθησαν ἐπὶ τοῦ ἐδάφους κοχλιάρια μικρὰ καὶ μεγάλα, καὶ δίσκοι, καὶ ζάρφια, καὶ σκεύη ποικίλα χρυσᾶ καὶ ἀργυρᾶ, ἐκ τῶν ἀποτελούντων τὴν πολυτέλειαν κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην, ὁπότε αἱ οἰκίαι δὲν ἐπληροῦντο ὑπὸ τῶν προϊόντων τῆς τέχνης τῶν Παρισίων ἢ τῆς Βιέννης, τῶν βαρυνόντων τὰς τραπέζας πρὸς ἐπίδειξιν καὶ ὄχι πρὸς χρῆσιν. Τότε τὰ κοσμήματα ἦσαν ὀλίγα ἀλλὰ πολύτιμα, μεταδιδόμενα δὲ ἀπὸ πατρός εἰς υἱὸν ἐσχημάτιζον ἀποταμίευμα ἀληθές καὶ καταφύγιον εὐχρηστον ἐν ὥρᾳ ἀνάγκης.

Παρεκάλεσα τὸν Ζενάκην νὰ ἐπισπεύσῃ τὰς μετὰ τοῦ Ἀγᾶ διαπραγματεύσεις, διὰ νὰ προλάβωμεν καὶ ἀναχωρήσωμεν ἐκ Χίου προτοῦ ἐκπλεύσῃ ὁ Τουρκικὸς στόλος, ἀλλ' ὁ γέρον δὲν ἐδιάζετο καὶ ἐζήτει νὰ χαλινώσῃ

τὴν ἀνυπομονησίαν μου. Ὑπὸ τὴν ψυχρὰν ὁμῶς καὶ κατηφῆ μορφήν του ἐκρύπτετο καρδιά ἀγαθὴ καὶ γενναία. Ἐνῶ μ' ἐπέπληττεν ἀφ' ἐνός καὶ μὲ εἰρωνεύετο, διέταξεν ἀφ' ἐτέρου νὰ ἐτοιμάσῃσι τὴν ἡμιονόν του καὶ ἀνεχώρησεν ἐντὸς ὀλίγου διὰ τὸν Πύργον μας.

Ἄμα ἀνεχώρησεν ἔτρεξα πρὸς ἀνεύρεσιν τοῦ Παντελῆ. Ἡ παράτασις τῆς ἐκ τοῦ χωρίου ἀπουσίας ἤρχιζε νὰ στενοχωρῇ τὸν ἀγαθὸν χωρικόν. Ὁ νοῦς του ἦτο εἰς τὴν σύζυγόν του.

— Τί θὰ λέγῃ ἡ Παρασκευή, ἐπανελάμβανε. Θὰ μᾶς ἔχῃ διὰ χαμένους.

— Μὴ σὲ μέλη, Παντελῆ. Σοῦ ὑπόσχομαι νὰ ἦσαι ὀπίσω αὐριον τὸ πρωτῆ. Θὰ τῆς χαρίσω ὅλον τὸ ἀπώλητον χαδιάρι μου, προῖκα διὰ τὸν κληρονόμον ὁποῦ σοῦ ἐτοιμάζει.

Πόσον βραδέως παρήλθον τῆς πρωίας ἐκείνης αἱ ὥραι. Τὸ πλεῖστον αὐτῆς διήλθα εἰς τὸν κῆπον τοῦ Ζενάκη, ὅπισθεν τῆς οἰκίας του, περιφερόμενος ἄνω καὶ κάτω καὶ προσπαθῶν ν' ἀναπλάσω διὰ τῆς φαντασίας τὰ εἰς τὸν Πύργον μας κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην λεγόμενα καὶ τὰς περὶ ἐξαγορᾶς τῆς Δεσποίνης διαπραγματεύσεις. Τὸ τί λέγει ὁ Ζενάκης ἦτο εὐκολον νὰ τὸ ὑποθέσω, ἀλλὰ τί ἄρα γε ὁ Τοῦρκος ἀποκρίνεται; Δέχεται ἀντάλλαγμα, ἢ ἐπιμένει νὰ κρατήσῃ τὴν Χριστιανήν, ὡς μέλλοντα τοῦ χαρμεῖου του στολισμόν; Καὶ μοῦ ἤγαπτον αἱ παρειαὶ καὶ ἡγειρόμην καὶ ἐκαθήμην, πᾶς δὲ κρότος εἰς τὴν οἰκίαν, πᾶσα φωνὴ εἰς τὴν ὁδὸν μοῦ ἐφαίνοντο ὅτι συνέχονται μὲ τῆς Δεσποίνης τὴν λύτρωσιν.

Ἐπὶ τέλους ἐπέστρεψεν ὁ Ζενάκης, δὲν ἐπέστρεψε δὲ μόνος. Τὸν ἤκουσα ὁμιλοῦντα Τουρκιστὶ εἰς τὴν αὐλήν. Τίς τὸν συνοδεύει; Ὁ Ἀγᾶς μήπως; Μὴ ἔφερε τὴν Δέσποιναν;...

χώρησίν μου, ένυμφεύθην, με τήν εὐχὴν τῆς μητρός μου, τὴν Δέσποιναν.

Μετά τινα χρόνον, άνεχώρησα μετ' αὐτῆς καὶ μετέβημεν εἰς Ἀγγλίαν.

Ὁ βίος ἡμῶν διήλθεν εὐτυχῆς ἔκτοτε, ἀλλ' οὐδέποτε ἐν μέσῳ τῆς ἐπελθούσης εὐημερίας ἐλησιμονήσαμεν τῆς νεότητος τὰς δοκιμασίας. Συχνάκις, ὅταν βλέπω στολισμένας τὰς θυγατέρας καὶ τὰς ἐγγόνας μου, τὴν δὲ σύζυγόν μου περικοσμοῦσαν με τοὺς συρμούς τῆς Εὐρώπης τὰς λευκάς τῆς τρίχας, ἐνθυμίζω εἰς αὐτὴν τὸ βρακί τὸ ὁποῖον ἐφόρει, ὅτε τὴν ὠδήγουν μετημφιεσμένην ἐπὶ τοῦ ὄνου τοῦ Παντελῆ, καὶ γελῶμεν καὶ οἱ δύο καὶ εὐχαριστοῦμεν ἐκ βάθους καρδίας τὸν Θεόν.

ΤΟ ΒΙΒΛΙΟ ΤΟΥ ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΒΙΚΕΛΑ ΛΟΥΚΗΣ
ΛΑΡΑΣ ΣΤΟΙΧΕΙΟΘΕΤΗΘΗΚΕ ΚΑΙ ΤΥΠΩΘΗΚΕ
ΣΤΟ ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟ ΤΟΥ ΑΓΗΣΙΛΑΟΥ ΖΟΥΜΑ
ΔΑΚΗ ☩ ΤΗΝ ΤΥΠΟΓΡΑΦΙΚΗ ΔΙΟΡΘΩΣΗ ΕΚΑ
ΝΕ Η ΑΡΕΤΗ ΜΠΟΥΚΑΛΑ ☩ ΒΙΒΛΙΟΔΕΤΗΘΗΚΕ
ΑΠΟ ΤΟΥΣ Π. ΡΟΔΟΠΟΥΛΟ ΚΑΙ Θ. ΗΛΙΟΠΟΥΛΟ
ΣΕ ΤΡΕΙΣ ΧΙΛΙΑΔΕΣ ΑΝΤΙΤΥΠΑ ΓΙΑ ΛΟΓΑΡΙΑ
ΣΜΟ ΤΩΝ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΝΕΦΕΛΗ ΜΑΥΡΟΜΙΧΑΛΗ
9 ΑΘΗΝΑ 196 79 ΤΗΛ. 3607 744 - 3604 793

MSW

ΤΟ ΕΞΩΦΥΛΛΟ ΦΙΛΟΤΕΧΝΗΣΕ Ο Ν. ΧΟΥΛΙΑΡΑΣ

ΣΤΗΝ ΙΔΙΑ ΣΕΙΡΑ ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ :

1. ΠΑΥΛΟΣ ΚΑΛΛΙΓΡΑΣ : *Θάνος Βλέκας.*
2. ΚΩΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΡΗΣΤΟΜΑΝΟΣ : *Τὸ βιβλίο τῆς Αυτοκρατείας Ἑλισάβετ — Φύλλα ἡμερολογίου*
3. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΧΑΤΖΟΠΟΥΛΟΣ : *Φθινόπωρο.*
4. ΑΛΕΞΑΝΔΡΟΣ ΜΩΡΑΓΓΙΔΗΣ : *Τὸ τάξιμον.*
5. ΨΥΧΑΡΗΣ : *Τὸ ταξίδι μου.*
6. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ : *Ὅταν ἦμιον δάσκαλος.*
7. ΙΩΑΝΝΗΣ ΚΟΝΔΥΛΑΚΗΣ : *Πρώτη ἀγάπη.*
8. ΠΛΑΤΩΝ ΡΟΔΟΚΑΝΑΚΗΣ : *Τὸ βυσσινὶ τριαντάφυλλο.*
9. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ : *Διηγήματα Α' : Τὸ ἁμάρτημα τῆς μητρὸς μου — Ποῖος ἦτον ὁ φονεὺς τοῦ ἀδελφοῦ μου — Μεταξὺ Πειραιῶς καὶ Νεαπόλεως.*
10. ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΙΖΥΗΝΟΣ : *Διηγήματα Β' : Αἱ συνέπειαι τῆς παλαιᾶς ἱστορίας — Τὸ μόνον τῆς ζωῆς του ταξίδιον — Ὁ Μοσκόβ-Σελήμ.*
11. ΜΙΧΑΗΛ ΜΗΤΣΑΚΗΣ : *Πεζογραφήματα.*
12. ΠΑΥΛΟΣ ΝΙΡΒΑΝΑΣ : *Τὸ πέρασμα τοῦ Θεοῦ καὶ ἄλλα διηγήματα.*
13. ΚΩΣΤΑΣ ΠΑΡΟΡΙΤΗΣ : *Οἱ νεκροὶ τῆς ζωῆς.*
14. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΓΔΗΣ : *Ἡ Πάπισσα Ἰωάννα.*
15. ΕΜΜΑΝΟΥΗΛ ΡΟΥΓΔΗΣ : *Ἀφηγήματα.*
16. ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΡΑΔΟΣ : *Ὁ πειρατὴς τῆς Γραμβούσης.*
17. ΙΑΚΩΒΟΣ ΠΟΛΥΔΑΣ : *Διηγήματα.*
18. ΑΝΔΡΕΑΣ ΜΕΤΑΞΑΣ ΒΟΣΠΟΡΙΤΗΣ : *Σκηναὶ τῆς ἐρήμου.*

ΠΑΓΚΟΣΜΙΑ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΑ

ΜΠΟΡΙΣ ΒΙΑΝ : "Ας άρχισει ή μουσική, μετάφρ. Μάγδα Οίχαλιώτου.

- Τά χρονικά του ψεύτη, Ρίτα Κολαίτη.
- Θά φτύσω στους τάφους σας, μετάφρ. Σύλβια Λοΐζου.
- Αναζητώντας τον χαμένο βαρόνο, μετάφρ. Ρίτα Κολαίτη.
- 'Ο κομπάρσος, μετάφρ. Ρίτα Κολαίτη.
- Πορογραφικά γραπτά, μετάφρ. Ρίτα Κολαίτη.

ΑΛΑΙΝ ΡΟΜΠ ΓΚΡΙΓΙΕ : Τò σπύτι τών ραντεβού, μετάφρ. Νόρα 'Αναγνωστάκη.

ΕΡΝΕΤ ΓΙΟΥΝΓΚΕΡ : Παιχνίδια της 'Αφρικής, μετάφρ. 'Ελένη Φαφούτη.

ΓΚΡΑΧΑΜ ΓΚΡΗΝ : "Ένα όπλο για πούλημα, μετάφρ. 'Ελένη Μαύρου.

- 'Οριάν 'Εξπρές, μετάφρ. Γιάννα Μυράτ.

ΖΥΛΙΕΝ ΓΚΡΗΝ : Λεβιάθαν, μετάφρ. 'Αγνή Μεταφτοή.

ΜΑΙΡΗ ΓΟΥΕΜΠ : Τò άκριβό φαρμάκι, μετάφρ. "Άννα Σικελιανού.

ΒΙΡΤΖΙΝΙΑ ΓΟΥΛΦ : Τά κύματα, μετάφρ. Ρίτα Κολαίτη.

ΕΡΜΑΝ ΕΣΣΕ : Ντέμιαν, μετάφρ. Κώστας Προκοπίου.

- Τò τελευταίο καλοκαίρι του Κλίγκζορ, μετάφρ. Γιώργος Κεντρωτής.
- 'Ο βοροχοποιός, μετάφρ. Γιώργος Κώνστας.
- Νάρκισσος και Χρυσόστομος, μετάφρ. Ντάγκμαρ Τζωρτζή.
- Σιντάργα, μετάφρ. Βικτωρία Ραίση.

ΑΛΕΧΟ ΚΑΡΠΕΝΤΙΕ : 'Η επί γής βασιλεία, μετάφρ. Γιάννης Χρυσοβέργης.

ΦΡΑΝΤΣ ΚΑΦΚΑ : Γράμμα στον πατέρα, μετάφρ. Φαίδων Καλαμάρας.

— Περιγραφή ενός άγώνα, μετάφρ. Μαρία Μέντζου.

— Στο ύπερώο και άλλα διηγήματα, μετάφρ. Δημήτρης Δήμου.

ΚΑΤΡΙΝ ΚΛΕΜΑΝ : Χιουρρέμ, μετάφρ. "Έφη Κορομηλά.

— 'Ο Μαυριτανός της Βενετίας, μετάφρ. "Έφη Κορομηλά.

ΑΝΤΡΕΪ ΚΟΥΣΝΙΕΒΙΤΣ : 'Ο βασιλιάς τών δύο Σικελιών, μετάφρ. Ρενέ Ψυρούκη.

ΧΑΟΥΑΡΝΤ ΛΟΒΚΡΑΦΤ : 'Ο κνηγός του σκοταδιού, μετάφρ. Λουκάς Θεοδωρακόπουλος.

ΓΚΑΜΠΡΙΕΛ ΓΚΑΡΣΙΑ ΜΑΡΚΕΣ : 'Η κηδεύα της μεγάλης μάμα, μετάφρ. Σπύρος Τσακνιάς.

— Μάτια γαλάζιου σκύλου, μετάφρ. Κλαίτη Σωτηριάδου.

— Θάνατος σταθερός πέρα από τον έρωτα, μετάφρ. Κλαίτη Σωτηριάδου.

— 'Η άφήγηση ενός ναυαγού, μετάφρ. 'Αμαλία Τσακνιά.

ΧΕΝΡΥ ΜΙΛΛΕΡ : 'Ο καιρός τών δολοφόνων, μετάφρ. 'Α. Φωστιέρης - Θ. Νιάρχος.

— Πρώτες έντυπώσεις από την 'Ελλάδα, μετάφρ. Βασίλης Βασικεχαγιόγλου.

ΡΟΜΠΕΡΤ ΜΟΥΖΙΑ : Τρεις γυναίκες, μετάφρ. Γιώργος Κεντρωτής.

— Δεσμοί, μετάφρ. Γιώργος Κεντρωτής.

ΖΩΡΖ ΜΠΑΤΑΥΓ : Τά δάκρυα του έρωτα, μετάφρ. 'Ιουλιία Φωτοπούλου.

— 'Ηλιακός πρωκτός, μετάφρ. Κωστής Παπαγιώργης.

— Τò γαλάζιο του οδρανού, μετάφρ. Βούλα Χατζηαθανασίου.

ΕΚΤΩΡ ΜΠΙΑΝΚΙΟΤΙ : Δίχως τò έλεος του Χριστού, μετάφρ. Ρίτα Κολαίτη.

ΡΑΦΑΕΛ ΜΠΙΣΕΝΤΟΥ : Οι νύχτες μου είναι πιο όμορφες από τις μέρες σας, μετάφρ. "Έφη Κορομηλά.

— Φυλάξου από τη γλύκα τών πραγμάτων, μετάφρ. 'Αγνή Μεταφτοή.

- *Γράμμα συγνώμης, μετάφρ. 'Αγνή Μεταφραστῆ.*
 ΧΟΡΧΕ ΛΟΥΙΣ ΜΠΟΡΧΕΣ : *Τὸ βιβλίον τῆς ἄμμον, μετάφρ. Σπύρος Τσακνιῆς.*
 ΤΖΟΥΤΣ ΚΑΡΟΛ ΟΟΥΤΣ : *'Αδέσποτα παιδιά, μετάφρ. 'Αμαλία Τσακνιῆς.*
 ΠΙΕΡ ΜΑΚ ΟΡΛΑΝ : *'Η μυστικὴ ἑβδομάδα τῆς 'Αφροδίτης, μετάφρ. Βλάσης Καμάρας.*
 ΠΙΕΡ ΝΤΡΙΕ ΛΑ ΡΟΣΕΛ : *Οἱ ἀναμνήσεις τοῦ Ντέρκ Ράσπε, μετάφρ. Λίλα Γκινάκα.*
 ΣΤΑΝΤΑΛ-ΜΠΑΛΖΑΚ-ΦΛΩΜΠΙΕΡ : *Διηγήματα, μετάφρ. Βερνίκη Δαλακούρα.*
 ΧΕΝΡΥ ΤΖΑΙΗΜΣ : *Τέσσερις συναντήσεις, μετάφρ. Λουκάς Θεοδωρακόπουλος.*
 ΜΑΡΚ ΤΟΥΑΙΝ : *Γράμματα ἀπ' τῆ γῆ, μετάφρ. Λουκάς Θεοδωρακόπουλος.*
 ΑΛΑΝΤΟΥΣ ΧΑΞΛΕ'ΥΓ : *Μετὰ ἀπὸ πολλὰ καλοκαίρια, μετάφρ. 'Ελένη Μαύρου.*
 — *Κίτρινο Κρόσμου, μετάφρ. Μαρία Βακαλοπούλου.*
 ΕΡΝΕΣΤ ΧΕΜΙΝΓΟΥΑΙΗ : *Τὰ χιόνια τοῦ Κιλιμάντζαρο, μετάφρ. 'Ελένη Μαύρου.*